

EVOLUȚIA LEGISLAȚIEI SILVICE DIN BUCOVINA (II)

ORÂNDUIALA DE PĂDURE

OVIDIU BĂTĂ

Entwicklung der Forstgesetzgebung in der Bukowina (II)

(Zusammenfassung)

Im Jahre 1782 hat Franz Josef II. eine sogenannte „Waldordnung“ durch einen kaiserlichen Erlass für die Bukowina verkündet, die als erste in rumänischer Sprache gedruckte Forstgesetzgebung galt. Dieses Gesetz enthielt alles, was damals im Bereich des österreichischen Forstwesens theoretisch und praktisch bekannt war und seine Vorschriften bezogen sich auf ein gutes Verwalten der Wälder: die Hauptregel ihrer Bewirtschaftung und die entsprechenden Strafen, falls diese nicht beachtet waren.

Eine besondere Aufmerksamkeit wurde folgenden Aspekten geschenkt: dem Schutz und der Bewahrung der Wälder, der Vorbeugung von Missbräuchen, der Holzverschwendung, der Bewaldung, der Begrenzung und Planung von Entwaldungen, der Rolle des Forstpersonals usw. Diese Prinzipien der Waldwirtschaft und -kultur bildeten die Grundlage des späteren österreichischen Waldgesetz, das 1852 in der Bukowina verkündet wurde.

Schlüsselwörter: Josef II., Wald, Waldordnung, Verwalten, Schutz, Bewahrung, Waldwirtschaft

În anul 1782, împăratul Iosif al II-lea (1780–1790) a promulgat primul *Regulament silvic* pentru Bucovina, completat în 1785, tradus în limba română în anul 1786¹.

În traducere sintetică intitulat *Orânduiala de pădure*, regulamentul a fost considerat de specialiști ca fiind primul cod silvic tipărit în limba română. Operă a regimului austriac din timpul împăratului Iosif al II-lea – „cel atât de binevoitor față de românii din Austria” –, regulamentul privind pădurile Bucovinei era

¹ Vasile Sabău, *Evoluția economiei forestiere în România. Regimul juridic. – Normele de ocrotire, exploatare și cultură a pădurilor*, București, Publicațiile Societății „Progresul Silvic”, 1946, p. 292.

apreciat drept „o capodoperă a solitudinii părințești din partea suveranului și o expresie a înțelepciunii sale”².

Reglementarea privind pădurile Bucovinei s-a tipărit în germană și română (cu caractere chirilice), versiunea în românește purtând titlul *Orânduială de pădure*. Are 12 ponturi – articole, paragrafe, capitole –, cu un conținut identic cu prima reglementare oficială a regimului pădurilor pe teritoriul carpato-danubian, respectiv cea pentru Transilvania, din 30 mai 1781 (*Orânduiala pădurilor prințipatului Ardealului*³).

Regulamentul a fost „dat la iveală” de academicianul Gh. Teodorescu-Kirileanu, prin publicare, sub titlul *Cel mai vechiu cod silvic românesc. Orânduiala de pădure pentru Bucovina dată de împăratul Iosif al II-lea în 1786*, București, Tipografia „Gutenberg”, Joseph Göbl, 1908, 56 p. Lucrarea cuprinde o mică *Introducere* (8 p.) și un *Indice de cuvinte, lucruri și obiceiuri* (6 p.).

Data „edictării” acestui regulament, cunoscut și sub numele de *Rânduiala de codru* sau *Pravila codrului/de codru*, nu se cunoaște cu exactitate. Exemplarul pe care l-a avut la dispoziție Gh. Teodorescu-Kirileanu se afla la Academia Română, sub Nr. 5 989 A, cuprindea 76 de pagini, „fără a se arăta data edictării”⁴ acestui important act normativ.

În *Introducere* la lucrarea amintită, Gh. Teodorescu-Kirileanu argumentează astfel, referitor la datarea acestei reglementări: „Fiind legat însă la un loc cu *Pravila de vânat* (în care se pomenește de *Pravila codrului*), tipărită pe același fel de hârtie, cu aceleași caractere tipografice, tot pe două coloane, în nemțește și românește și dată de același împărat, în 28 februarie 1786, este probabil că și *Rânduiala codrului* trebuie să fie din 1786”⁵. Nici pe exemplarul găsit de D. Dan, în Arhiva de Război de la Viena, înregistrat cu nr. 1 400, tot cu 76 de pagini, nu se afla inscripționat anul tipăririi⁶.

După cum se poate vedea din expunerea de motive – *Cuvântul Împăratului* –, *Orânduiala de pădure* s-a dat cu scopul de a opri devastarea tuturor pădurilor –, spre deosebire de *Ordonanța forestieră* din 1776 a generalului Splény, care, pentru a ocroti dreptul de proprietate, prevedea reglementarea tăierilor numai în anumite păduri – și de a menține acest „odor”⁷ –, „unul din cele mai de dorință și mai blagoslovite folosuri într-o țară este acela care firea i-a dat cu împărtășirea de păduri” – pe mai departe „la cea mai putincioasă bună stare”, deoarece de aceste

² Anton Zachar, Eugen Guzman, Rudolf Sperlbauer, *Geschichte der österreichischen Land- und Forstwirtschaft und ihrer Industrien 1848–1898*, Wien, 1901, p. 105.

³ *Ibidem*, p. 471; Constantin C. Giurescu, *Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Ediția a doua, revăzută și adăugită, București, Editura Ceres, 1976, p. 127.

⁴ Gh. T. Kirileanu, *Cel mai vechiu cod silvic românesc. Orânduiala de pădure pentru Bucovina dată de împăratul Iosif al II-lea în 1786*, București, Tipografia „Gutenberg”, Joseph Göbl, 1908, p. 3.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, p. 3–4.

⁷ *Odor, odoare*. s. n. obiect. lucru de mare valoare.

bunuri „viața omenească are trebuință”, mai ales în Bucovina, „unde târgurile și satele sunt mai peste tot de lemn făcute, și unde încă tot cu lemn se zidește”. O exploatare nerațională a pădurilor „nu puțină nevoie ar căuta a să pricinui locului, atât pentru trebuința podanilor⁸, cum și pentru sporiul alișverișului⁹, care cu nașterile [produsele] locului să face”.

Era necesară o schimbare de atitudine față de practicile de până atunci, când „au stăpânit pân-acum nerânduiala și neiconomia” și „mări de păduri cu totul s-au prăpădit din nerânduială și nebagare în samă de a griji pentru urmă, lăsând strănepoților numai bănaturile¹⁰ cele mai amare”. Pădurile, care erau „de folos și de slujbă la trebuințele ceale de obște și ceale căsătorești, și peste aciasta în multe locuri ale ținutului sunt spre alișveriș pentru fabrice, din care mii de oameni trăesc și găseasc hrana lor”, nu mai trebuiau să fie considerate „întru prisos desfășit; ci mai vârtos să știe că o parte sunt într-o măsurată sau de mijloc proporție, iar o parte pe multe locuri acum s-au fărșit¹¹ și trag lipsă”.

Pentru ca pădurile Bucovinei să fie exploatare cu „volnicită¹² orânduială” și „să să întâmpine totu răul și lipsa de lemn” în viitor, printr-o „nemăsurată hăznuire¹³ de păduri”, prin „a sa împărătească mărire premilostiv” s-au dat spre știință tuturor stăpânilor de moșie și de păduri aceste „reguli de păduri și canoanele¹⁴ mai jos următoare, care vor sluji de învățătură, și care de fieștecarele negreșit trebuie să se urmeze și să să păzască cu de-amăruntul¹⁵”. *Orânduiala de pădure* urma „să se publicească și, prin tipariu, să să dea la știință”.

Prin scopul urmărit, „*Pravila de codru*, din anul 1782, se situează în rândul puținelor legiuiri ale vremii, în care se reflectează adânc urmărirea binelui obștesc¹⁶”.

Orânduiala de pădure cuprindea „tot ceea ce cunoștea pe atunci știința și practica forestieră austriacă¹⁷ și urmărirea buna gospodărire a pădurilor din Bucovina. Pe jumătate regulament, pe jumătate catehism, *Orânduiala* avea și scopul de a-i îndruma pe țărani cum să pășuneze pădurile, cum să taie copacii, cum să prevină incendiile, cum să cunoască speciile de lemn și utilizarea lor, cum să culeagă, să păstreze semințele și metodele de însămânțare etc.

Un accent deosebit era pus pe apărarea și conservarea pădurilor, pe prevenirea abuzurilor (prin pășunat, vătămarea arborilor, incendii etc.), risipei lemnului prin folosirea la diferite garduri și împrejmuiri, vătămării arborilor prin

⁸ *Podan, podani*, s. m., (înv.) persoană care era supusă la bir.

⁹ *Alișveriș*, s. n., (înv.) vânzare, negoț, afaceri.

¹⁰ *Bănat, hănaturi*, s. n., supărare, necaz, amărăciune.

¹¹ *Fărșit*, s. n., (reg.) sfărșit.

¹² *Volnicie*, s. f., (înv., reg.) încuviințare, permisiune.

¹³ *Hăznă, hazne*, s. f., (înv.) folos.

¹⁴ *Canon, canoane*, s. n., normă, pedeapsă.

¹⁵ *Amărunt*, s. n., (reg.) amănunt, detaliu; *cu de-amăruntul* – până în cele mai mici detalii.

¹⁶ Vasile Sabău, *op. cit.*, p. 293.

¹⁷ *Ibidem*, p. 294

inelare pentru extinderea terenurilor agricole și poienilor, interzicerea construirii de garduri în interiorul pădurii etc. Se dau și o serie de cunoștințe asupra speciilor lemnoase care cresc și se pot cultiva în Bucovina, asupra regulilor de exploatare etc.

Cele 12 ponturi au următoarele titluri și subtitluri:

P 1 – *În ce chip trebuie după rânduială să să ție pădurile în bună rânduială, să să hăznuiască și să să taie.*

P 2 – *Curățitul locului unde se oboară și să taie pădurea și chipul cu care să poartă mai nainte de grije pentru creșterea în urmă de nou a pădurii.*

P 3 – *Însemnarea soiurilor de lemn, care acolo în țară cresc și ce să face dintr-însul și care folos dau.*

– *Lemnul sau păduri cu frunza lată.*

– *Lemnul sau păduri de munte cu frunze țapoase.*

P 4 – *Strângerea sămânțelor de pădure, păstrarea și sămânatul.*

– *Sămânța de lemn cu frunza lată.*

– *Sămânța de lemn de munte sau de lemn cu frunza țapoșată.*

P 5 – *Trebuința sau nevoe ca tot moșinașul de codru să ție buni și cu știință pădurari.*

P 6 – *Greșalele ce să arată mai în jos, sunt cu tărie oprite.*

– *Aprinderi de păduri;*

– *Arsuri de rășină fără rânduială;*

– *Îngrădituri prăpăditoare de păduri;*

– *Rumperea cojii pe împrejurul lemnului;*

– *Tăierea creangelor de copaci;*

– *Drumuri fără treabă prin păduri;*

– *Dărâmatul pentru oi și capre;*

– *Greblatul mușchiului de pe copaci.*

P 7 – *Poruncă de oprire pentru capre și oi.*

P 8 – *Pentru steclării, băile de fier și facerea potajului sau fierturile de cenușe.*

P 9 – *Pentru pădurile târgurilor și a săteanilor sau răzășești.*

P 10 – *Pentru păduri besericești sau ctiorești.*

P 11 – *Pedepse rânduite și așezate pentru stricătorii și călcătorii de păduri.*

P 12 – *Tăetura pădurilor la munți.*

„Ponturile” prezintă date care mai de care mai interesante, nu numai pentru silvicultori, dar și pentru terminologia privitoare la păduri și pentru unele obiceiuri din viața sătenilor: – obiceiul tomnatului cu vitele prin păduri; – asupra curăturilor și locuințelor din codri; – obiceiurile facerii gardurilor, a jupuitului și ciocărtitului copacilor pentru întinderea fânațului, cel cu dărâmatul pădurii pentru oi și capre etc.

În legătură cu „delictele silvice”, este interesant modul de individualizare a pedepselor, în funcție de starea socială a persoanei și vinovăția acesteia, dar și de cuantumul pagubei.

Deși au trecut mai bine de 200 de ani de când s-a dat acest regulament silvic, „în el se găsesc încă multe adevăruri care sunt valabile și astăzi, fiind preluate de legislația contemporană”¹⁸.

Orânduiala de pădure, legiuire silvică extrem de avansată pentru acele timpuri, „un compendiu silvic în care sunt cuprinse regulile mai de seamă de exploatare și gospodărire a pădurilor, împreună cu sancțiunile respective, în caz de eventuală nesocotință a acestor reguli”¹⁹, a fost aplicată în Bucovina și a constituit temeiul *Legii silvice austriece* din anul 1852.

În pregătirea pentru tipar a textului, preluat din lucrarea lui Gh. Teodorescu-Kirileanu, am respectat normele ortografice și de punctuație stabilite de Academia Română, străduindu-ne totuși să păstrăm, cât mai mult cu putință, regionalismele și formele fonetice regionale, specifice graiului bucovinean. Intervențiile noastre în text și asupra aparatului critic, acolo unde acestea s-au impus, sunt marcate prin paranteze pătrate. Explicarea științifică a regionalismelor din graiul bucovinean se face de către noi, după lucrările lexicografice actuale de referință: Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura „Univers Enciclopedic”, 1998; Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă, de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Editura „Saeculum” I. O., 2002; Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române*, București-Chișinău, Editura „Litera Internațional”, 2006.

CUVÂNTUL ÎMPĂRATULUI

Despre a sa Râmlenească asemenea în Ghermania, Ungaria și Bohemia Crăiască mărire, Arhiduxu[!] Austriei ipr.²⁰ ipr. al nostru prea milostiv Domn, să face cu aciasta de știre unuia fieștecăruia, deosăbit tuturor stăpânilor de moșii în Bucovina, moșinașilor²¹, târgarilor, săteanilor, de obște supușilor și tuturor acelora carii în Bucovina să folosesc din prenalta apărare și ocrotire – în ce chip, pentru ca atât pădurile vistieriei, cum și a fieștecăruia stăpân de moșie de-aice nainte să să ție la cea mai putincioasă bunăstare, a sa împărătească mărire premilostiv au binevoit aciastă de acum așezată *orâ(n)duială de pădure* a face să se publicească și prin tipariu să să deae la știință.

Este de obște cunoscut cum că în lucrurile de cari viața omenească are trebuință, unul din cele mai de dorință și mai blagoslovite folosuri întru o țară este acela care firea i-au dat cu împărțășirea de păduri. Mai vârtos pădurile ce se află în Bucovina, unde târgurile și satele sunt mai peste tot de lemn făcute, și unde încă tot

¹⁸ Radu Ichim, *Isoria pădurilor și silviculturii din Bucovina*, București, Editura Ceres, 1988, p. 194.

¹⁹ Vasile Sabău, *op. cit.*, p. 294.

²⁰ [*Iproci*, adv., (înv. și pop.) etcetera, și așa mai departe.]

²¹ [*Moșinas* s. m. (înv. reg.) țaran liber proprietar al unei bucăți de năământ.]

cu lemn se zidește – sunt pădurile un odor, pentru a cărora ocrotire și țineare în bună stare cu atâta mai vărtos trebuie să se poarte de grijă, cu cât la o lipsă de acest lucru de trebuință, nu puțină nevoie ar căuta a să pricinui locului, atât pentru trebuința podanilor (*Unterthannen* – supușilor), cum și pentru sporiul alișverişului, care cu nașterile locului (producta) să face.

Cu cât aciasta ce s-au zis este mai adevărat, și cu cât lăcuiorul cel mai de pe urmă are parte la aciasta, și cu cât mai mult lemn se chieluiește peste an, socotind peste tot, cu atâta mai tare au stăpânit pân-acum nerânduiala și neiconomia. Este un adevăr prin ispitire dovedit, cum că mări de păduri cu totul s-au prăpădit din nerânduială și nebăgare de samă de a griji pentru urmă, lăsând strănepoților numai bănaturile ceale mai amare. Niciodinioară să nu să lase cineva întru acea încredințare că pădurile de aicea ar fi întru prisos nesfârșit; ci mai vărtos să știe că o parte sunt într-o măsurată sau de mijloc proporție, iar o parte pe multe locuri acum s-au fărșit și trag lipsă. Pădurile sunt de folos și de slujbă la trebuințele ceale de obște și ceale căsătorești, și peste aciasta în multe locuri a ținutului sunt spre alișveriş pentru fabrice, din care mii de oameni trăiesc și găsec hrana lor. Și câte alte trebuințe nu s-or mai adauge cu vreme, pe care bunătatnica fire²² sângură fără ajutorul omenesc, și numai prin nesocotite și fără de măsură hăznuială [folosire] a pădurilor n-a putea să le mulțamească și trebuie să slăbească și să nu poată din vreme în vreme da tânără odraslă și lemnul de trebuință, fiindcă de o mie de ori mai mult lemn vechi se tae decât poate să crească nou – și cătră aceaia mai mult de o sută de ani trebuia să treacă până pădurile ceale pustiite să vie iarăș[i] la bună stare și să să rădice.

Deci după aceaste ce mai sus s-au zis, pentru ca să să întâmpine tot răul și lipsa de lemn; așijderea pentru ca să fie volnicită o orânduială, iar nu o nemăsurată hăznuire de păduri, și pentru ca niciun moșinaș de păduri să nu fie oprit de a avea și a trage cuviinciosul folos din pădurea sa, ci numai și numai pentru ca să i se dea trebuincioasele chipuri și învățături spre binele său și a[l] următorilor săi – drept aciasta deci a sa împărătească mărire s-a îndemnat a da la știința tuturor regulile de păduri și canoanele mai jos următoare, care fieștecăruia stăpân de moșie și de păduri, după starea și deosăbirea pădurilor ce vor fi având, vor sluji de învățatură, și care de fieștecarele negreșit trebuie să se urmeze și să să păzească cu de-amănuntul.

Pontu[|] 1.

În ce chip trebuie după rânduială să să ție pădurile în bună rânduială, să să hăznuiască și să să tae

Niciodată nu trebuie pădurile a fi călcate sau, după plăcerea cuiva a să tăia, mai nainte și până ce starea lor nu va fi cumpănită prin ispiți²³ și cu știință pădurari, fiindcă întru aciasta și numai stă ținearea și buna stare a pădurilor.

²² [Fire, s. l., natură, mediul natural.]

²³ [Ispitit, ispițiți, a., (inv.) experimentat, încercat.]

Nu-i destul că un moșinaș de pădure zice cum că el are trebuință într-un an de atâta lemn și apoi să-și poată tăia atâta, în vreme ce toată bucata lui de pădure abia este în stare pre jumătate de atâta să dea; ci moșinașul de păduri poate și e datoriu pe tot anul atâta lemn să taie dentr-înșa pe cât pădurea într-un an poate să dea; iar amintrele făcând apoi greșeaște împotriva rânduiei și aduce pe următorii sau moștenitorii săi la lipsă de lemn, de care un purtătoriu de grijă și bun iconom trebuie totdeauna să să ferească.

Acolo unde se află păduri îndestulate, ce are de multe ori trebuința a le măsura și a le lua în scris gheometriceaște, și apoi a le împărți în tăeturi, care pe tot anul să să tae din păduri, fiindcă amintrilea este cu neputință la păduri mari și despotrivite a putea ști starea lor cea adevărată și a putea rându o dreaptă împărțeală pentru ceaia ce trebuința ce are a tăia dintr-însele. Peste aciasta nu-i destul cu atâta că pădurile s-or împărți cu bună rânduială peste tot în tăieturi de unde pă tot anul poate să să tae lemnul, adică drept întru atâtea părți pe cât pădurea, peste tot socotind, poate să dea lemn într-un an. Ci încă trebuie a griji ca pentru tâmplări de nenorociri, precum arsuri de foc și vărsături de apă, unde urmează a să face o mai mare chieltuială de lemn și unde trebuie a rădica de iznoavă și adeaseori sate întregi, să trece deodată mai mult lemn decât în mulți ani nu s-ar putea trece. Drept aciasta, trebuie ca să să cruțe o parte din aceaste păduri, care la întâmplări ca aceaste (fără a păși cu tăetura peste ceaia ce este rânduie a se tăia pe an) poate ca să înceapă și de-acolo să să tae lemnul trebuincios. Aciastă parte de pădure să să chiiame resărvată sau parte de pădure cruțată și oprită pentru viitoare tâmplări de nevoe.

Îndată ce lucrul acesta, cu un chip sau altul să va lămuri, adică cum că stăpânul pădurilor peste partea poprită de păduri știe hotărât cât poate să tae peste an, atuncia toată ceaia stă întru o bine rânduie tăiare de leamne.

Mai întei decât toate, trebuie în părțile acelea de păduri, care sunt de tăiat, a să hotărî lemnul cel mai bun de chereștea, de vase și de șindile²⁴ și apoi cel rămas de ars, să să facă în stângini²⁵.

Niciodinioară nu trebuie stăpânul pădurilor a să sluji, după cum în Bucovina să obicinuieste, de carul de lemn la socoteală, căci prin acest chip totdeauna va rămâne înșelat la socoteală și lângă aciasta să facă atâtea neajunsuri și furtușaguri, de care nice să facă pomenire aici și care pre[a] multe să fac cu obiciail acela. Copaci întregi fără măsură și fără număr a încărca pe cară, aciasta se împotrivese cu totul rânduiei și face a nu ști hăznuirea de lemn ce iase peste an. Drept aciasta, numai lemnul acela trebuie să să care cu acest chip de tăeturi, care nu se dă la despocat și nu-i bun de a face stângini și care numai ca niște de pe urmă rămășițe de curățit pot să să socotească.

²⁴ [*Șindilă, șindile*, s. f., (reg.) scândură de brad, de fag etc., îngustă și subțire, întrebuințată mai ales la acoperitul clădirilor; din germ. *Schindel*.]

²⁵ [*Stânjen, stânjeni*, s. m., (astăzi reg.) unitate de măsură pentru volumul lemnului stivuit, egală cu 8 steri (8 m³)¹]

Să înțeleagă sângur de sine că fieștecăre pădurariu trebuie să știe vreamea anume în care să taie lemnul; luna lui dechemvrie, ghenuarie și februarie sunt anume vreamea în care lemnul de cherestea și de ars poate să taie – la ceale doo luni de întei poate lemnul cel de cherestea să taie, iar în câteștreale luni cel de ars.

Lângă aciasta, trebuie osăbit a ști cum că trebuie cu cât s-a putut mai în grabă să rădice tot lemnul din locul tăieturilor și așa tăiatul să lase în pace.

Datoria și știința a fieștecării pădurariu ce are ca pădurile stăpânului său să înceapă cu rânduiala lemnului de tăiat dentr-acea parte, unde se află lemn bun de tăiat și unde starea locului acest fealiu este, încât mergând cu tăiatul înainte să nu se nimerească și să vie peste copăcei tineri, carii încep a să rădica sau carii sunt în floarea creșterii.

Tăetorilor de lemn cu tărie să porunciască ca ei fieștecăre lemn jos de la rădăcină să-l oboară, iar nu cum e obiceiul acolo, mai vârtos iarna cându-i omătul mare, de lasă trunchiul copaciului de un stângin de nalt.

La tăiatul lemnului de stângin în trebuincioasele bucăți, adică la tăietul acelor bucăți care pe urmă să despică în lemne mici de braț, trebuie a să orândui hirăstrae anume făcute de tăiatul leamnelor, care în toate alte locuri sunt obicinuite și a să ținea. Acesta este chipul spre cruțarea lemnului și mai vârtos spre ușurarea curățirii locului, unde să taie leamnele. Este prin ispită dovedit că tăind lemnul cu toporul, la 100 de stângini, 16 stângini și doao părți dintr-un stângin să prăpădește în surceale, pentru mare tăetura ce se face cu toporul, deci stăpânul piiarde totdeuna la o sută de stângini acei 16 stângini și doao părți.

La oborârea lemnului bun de chiristea, trebuiește pe locul unde să taie a să și cureți trunchiul copacului de crengi, dar niciodinioară nu trebuie iar acolo pe loc a-l jupi și de coajă, ci totdeuna este mai bine să-l jupească pe locul unde este să și facă ceva dintr-însul sau acolo unde s-a scoate lemnul, decât tocma acolo unde s-a tăiat, fiindcă amintrile cade și mai cu greu curățitul locului. Numai iarăș[i] nu trebuie a zăbovi cu jupirea coajei lemnului, fiindcă apoi să usucă lemnul mai cu greu și să strică și de cari²⁶, din pricină că acea materie apoasă ce se află între coajă și care mai mult pământ are decât cealelalte părți, nu să scură așa în grabă, și, după urmare, trage după sine putrăgiune și cari.

Pontu|| 2.

Curățitul locului unde să oboară și să taie pădurea și chipul cu cari să poartă mai nainte de grijă pentru creășterea în urmă de nou a pădurii

Aice sunt trei lucruri care trebuie a să păzi.

De a poruncit stăpânul moșiei să taie păduri, unde să află împreună lemn cu frunza lată și lemn de munte (precum e bradul iproci), atunci trebuie mai întei a ști:

²⁶ [Car, cari s. m. insectă din ordinul coleopterelor care trăiește în lemn rozându-l.]

1. De pofteaște el a avea în pădurea sa numai lemn de cherestea și a fi grijit cu acest fealiu de lemn în vremea viitoare sau de vrea și de găsește mai de folos a avea numai lemn cu frunză lată, fiin[d]că

2. Amintrelea să are treaba, când numai lemnul cu frunză lată sau când numai lemnul de munte să fi fost într-acel loc; acolo, în Bucovina, obicinuit să ia lemnul de munte la treabă de cherestea și numai puține locuri sunt care dau lemn de stăjariu, de această trebuință – așijderea

3. Este deosăbire a face între pomenitul lemn și curățitul și grijirea locului de tăetură, spre crescături noao, când stăpânul numai lemn cu frunza lată voește a tăia și numai de ars sau de vânzare și când numai lemnul de această treabă află mai bine de a face în pădurile sale.

La tâmplarea de întei, adecă când stăpânul moșiei vra să aibă și în urmă lemn de cherestea, atunce trebuie locurile tăeturilor să să curețe foarte bine de toate creangele, rămășițe, surcelele și lemnul ce zace jos, până și rădăcinile trebuie să să scoată, unde să pot, și să să lapede, și apoi pământul, de s-a putea, să să are, iar, de nu să poate așa, atunci măcar cu toporul și cu greabla de fier să să zmulgă afară, ca apoi, după cum să va arăta la pontul al patrălea, să să poată sămăna locul. Acesta este chipul cel mai bun și mai fără greș, măcar că unii laudă a fi mai bine de a lăsa copaci de sămânță; dar aceasta, precum se va arăta mai jos, poate cineva să o sfătuiască numai atunce când cineva îi lipsit de chieltuială sau voiește să cruțe cheltuiala, care el o poate dovedi și care să ceare la o sămănătură cu de-adinsul și de mâni de oameni făcută, în scurt, numai de o mare nevoie.

Asemenea la a doalea întâmplare este la grijitul pădurii a să face deosăbire dintr-aceaia, adică când lemnul cu frunza lată și lemnul de munte s-au aflat de olaltă sau împreună și stăpânul locului să fie nevoit de a avea atâta lemn pentru cherestea, cum și de amândoa fealiurile. Atuncea pot pociumbii²⁷ sau trunchiul de lemn cu frunza lată – de nu sunt prea bătrâni – să să lase, pentru ca să scoată lemn de ars și printră dânșii să samene sămânța de lemn de munte, care acolo obicinuit slujaște de cherestea. Cu toate aceste, totuș[i] trebuie printre dânșii mai întei a rumpe sau a lucra pământul și a-l slăbi, pentru ca sămânța de lemn de munte cu atât mai în grabă să poată prinde pământul, să să înrădăcineaze și să încolțască.

Cel al treilea și mai pe urmă lucru este când stăpânul moșiei să aibă în pădure numai lemn de ars și de vase, și, după urmare, numai lemn cu frunză lată, neavând alt alișveriş, atunci grijitul care trebuie în urmă creșterea de copaci este acesta și numai [acesta]: ca, după cum s-a zis, cu începutul primăverii, să fie strâns și curățit de pe locul ce s-a tăiat lemnul cel oborât, și ca stăpânul moșii să aibă în grijă în vremea tăieturii cu pociumbii sau trunchii de copaci cei rămași să nu fie prea bătrâni, pentru ca să poată de izvoană²⁸ slobozi și odrăsli lemn nou, fiindcă o hăznuire ca aciasta de lemn de ars este foarte de folos, atunce când mai vârtos tăiare de pădure sau de lemn să nu se fi făcut în copaci trecuți de măsura de mijloc cu vârsta.

²⁷ [Pociumb, pociumbi, s. m., (înv. și reg.) trunchi de copac, ciot rămas în pământ după tăiere.]

²⁸ [Izvoav]

Obicinuit, copacii aceia, care cresc din pociumbi sau din trunchi, nu sunt nici ca cum buni de lemn de cherestea, căci cei mai mulți dentr-ânșii, cătră 40 de ani, să împlu de o putrăjune, din pricină că pociumbul sau trunchiul rămas este supus putrăjunii de ploi și umezealii ce cade asupră-i, care pe urmă răzbat până la rădăcină. Drept aciasta, un lemn ca acela numai până atuncia poate rămânea în stare sănătoasă, până ce putrăjiunea nu ajunge la acea parte a rădăcinii din care el trage și are acea apoasă materie carea hrănește. Drept aceaia, este mai de folos ca acest fealiu de lemn să să tae la 25 ori la 30 de ani, fiindcă așa dau întreit mai mult lemn de ars decât când într-o sută sau mai mult de ani o dată să să tae.

Iară de sunt pociumbii sau trunchiile vechi și nu sunt buni a slobozi mlădițele, atuncia trebuie tăetura, după cum s-a zis mai sus, deplin a o curăța și apoi a sămăna sămânța lemnului cu frunză lată, rămâind la stăpânul moșiei sau la pădurariul lui alegerea de a hotărî care fealiu de lemnuri mai cu folos să să samene.

Pontu[|] 3.

Însemnarea soiurilor de lemn, care acolo în țară cresc și ce să face dintr-ânsul și care folos dau

Mai nainte de a păși cu lucrul la chipul de a sămăna meidanurile²⁹, care cu tăiatul pădurii s-au golit și apoi s-au curățit bine, și de a le aduce la starea de a da lemn, este de trebuință și la acest scopos de folos a arăta mai întei, pe cât să poate mai în scurt, acele soiuri de leamne care acolo sunt obicinuite, după fealiul lor, chipul și lucrul care fac dintr-însul și folosul ce dau – așijderea a însemna și floarea săminții lor și a lor coacere, pentru ca fieștecare stăpân de moșie să aibă [l]a mână oareșcare idei și științe și să poată cerca și pe pădurarii lor.

Pădurele de acolo, aseamenea ca și alte păduri ale Europii, sunt de doao fealiuri, adecă *păduri cu frunză lată* sau *vii*, care acest de pe urmă nume îl au pentru aceasta, fiindcă în vremea ce se află în creștere dau și slobod de iznoavă de la rădăcina lor mlădițe; așijderea *păduri de munte* sau *păduri cu frunza tăpoșată*, care nu din rădăcină, fără numai din sămânță pot să să facă, precum: *bradul*, *molidvul* iproci.

Pădurile cu frunză lată sunt alcătuite de lemn vârtos și lemn moale; subt lemn vârtos să înțelege: stăjariul, frasinul, paltinul, jugastrul, ulmul, mesteacănul și arinul. Lemnul moale este teiul, plopul negru, plopul, alunul, salcea. Aceaste sunt soiurile de frunte a[le] pădurilor de acolo.

Lemnul sau păduri cu frunza lată

Cel mai bun soi dintre soiurile de lemn vârtos este *stăjariul* – și acela este de trei fealiuri: adecă stăjariul de câmp sau văratec, stăjariul de iarnă și stăjariul pietros sau de munte. Fieștecare dintr-înșii are mai tot un fealiu de sămânță și deosăbire este foarte puțină.

²⁹ [Maidar

Stăjariul de câmp sau *văratec*, în preajma celorlalte soiuri de stăjariu, are oarece mai mare și lungăreață ghindă, cum și la frunză să cunoaște deosăbire. Soiul acesta de lemn este pentru bunătatea și darurile alese ce are și pentru frumoasa și înalta izbucnire de creștere, cel mai trainic, atât la treaba oșteneștilor corăbii, cum și la toate alte zidiri în ape și pe uscat.

Sămânța sau roada soiului acestui lemn să coace la sfârșitul lui octomvrie și nu trebuie îndată cea de întei roadă să să adune, ci după ce, de coaptă ce este, cade, apoi trebuie să să strângă, fiindcă obicnuit cea de întei roadă este viermănoasă și, după urmare, nu este bună de sămânță.

Stăjarii de iarnă nu să fac așa înalți, deși cresc în locuri priitoare, buni de cherestea. Rода le este oareșce lungăreață, care iarăș[i] cu sfârșitul lui octomvrie să coace.

Cei mai proști *stăjari de munte* sau *pietroși* au mai mice frunze și sunt foarte scunzi, pentru aciasta rar să tâmplă să fie buni de cherestea, însă dau bun lemn de vase. Rода lor asemenea la sfârșitul lui octomvrie este coaptă.

Soiurile acestea de lemn, afară de cel pietros stăjari, care crește și în loc pietros, cer pământ gras, cleios, pentru ca să crească buni, nați. Locurile năsăpoase și mlăștinoase nimica nu le priesc.

După toate aceaste, pădurile de stăjariu, mai ales stăjari emateci, aduc stăpânilor de moșii nu puțin folos la îngrășatul rămătorilor. Numai trebuie a avea acea mai nainte purtare de grije, ca acest fealiu de hăznuire a codrului, băgând acest soi de dobitoc străcătoriu, să nu să facă păduri odrăslitoare mai multă stricăciune decât folos. Luarea aminte și știința unui pădurariu ajuns la minte va și ce măsură trebuie să să pue la aciasta și ce trebuie să facă.

Al doilea soi de lemn, care pentru bunătatea lui și de trainic ce este mai că vine de potrivă stăjariului, este *frasinul*. El crește la pământ de mijloc, așjdereaș la munte să face. El este bun la fealiu de fealiu de zidiri, pe uscat și în apă, dar mai vârtos de grinzi și grindeaiuri³⁰ este foarte bun. Crește în grabă și are un trunchiu sau trup gros, neated și drept. Frunza lui dă o sănătoasă hrană de vite. Sămânța lui asemenea la sfârșitul lui octomvrie să coace.

Fagul iubeaște la pământ ceva umejos și cleios, de cherestea nu-i bun, măcar că întru aceale locuri, unde el este amestecat cu de alt soi de lemn, mai vârtos bradul și molidvul, acolo să face gros și înalt în lemn. Lemnul lui este îndesat și fraged și pentru aciasta nu poate îndelung ținea și a-ș[i] purta a sa greotate. Însă dă cel mai bun lemn de ars și să poate prea bine lua la lucru[l] rotăresc, la treaba sau lemn de moară și la alte vase de lemn. Când lemnul acesta să fie totdeauna în apă, atuncia este foarte trainic și să face ca fierul de tare; drept aciasta, la lucruri și zidiri ce se fac ca să stea în ape, la șarampo³¹ cei mai de jos și la tălpi de lăptoace³² bine

³⁰ [Grindei, grindeie, s. n., (reg.) grindă mică așezată orizontal sau de-a curmezișul la unele construcții.]

³¹ [Șarampo, s. m., (pop.) par, stâlp, bârnă.]

³² [Lăptoc, lăptoace, s. n., jgheab din scânduri prin care este condusă apa la roata morii, pentru a o pune în mișcare.]

să are. Rода lui sau sămânța, care o chemăm jir, să strânge la sfârșitul lui octomvrie și dintr-însa fac acolo bun oloi.

Paltinul priiaște și la ceale mai reale și năsipoase locuri, el este bun numai de vase și fac dintr-însul tot fealiul de lucru stolarii, rotarii și morarii. Sămânța, care, ca cum ar fi învălită în bobite, spânzură în crengi, să coace așijderea la sfârșitul lui octomvrie.

Jugastru[l] este pentru tăria lemnului său, vinele sau apele și albimea ce are, foarte de folos și de agonisită stolarilor³³ și teslarilor³⁴. Sămânța îi este cu aripi și să strânge toamna.

Ulmul crește foarte înalt în lemn, cu toate acestea nu este bun de cherestea, de zidit, mai vârtos când nu este prea bătrân, însă de lucru rotăresc și vase gospodărești este foarte trainic. Sămânța are foarte mărunțea și albă, care este coaptă toamna și trebuiaște cu multă luare aminte a o strânge, fiindcă îndată să duce în vânt.

*Mesteacăm*ul n-are lemn gros, crește mai pe tot locul, pe la pietroase și de mijloc ruptori, dă lemn bun de ars și la lucrul rotăresc, cum și la butnăresc. De cercuri este de trebuință. Sămânța lui spânzură în lungăreațe ciubuceale³⁵, este foarte mărunță și să coace în luna lui octomvrie.

Arinul crește înalt, iar de cherestea îi bun numai în apă înlăuntru, fiindcă în apă trăiaște veacuri și la urmă să face piatră. Lângă aciasta îi este lemnul bun de ars, pentru că cărbunii nu să trec în grabă. Soiul acesta de lemn este știut a fi de doao feluri, adecă arin alb și arin negru. Aciastă deosăbire să trage de la pământul pe care crește. Arinul ce se află pe locul bun, băhnicios și gras, face o coaje și frunză mai neagră, crește și mai tare decât arinii care să află în loc uscăcios; pentru aciasta, cel de întei fealiu se numeaște arin negru și celalalt arin alb. Sămânța lui este ascunsă în mici ciubuceale în floarea mohorâtă și toamna îndată cade.

Teiul are frumoasă înălțime, când stă în loc bun și priitoriu soiului lui. Și când n-are nicio hăznuială, întinde ramurile sale departe de la trupina lemnului, cum și rădăcinile lui nespuse de tare să lățesc. Sămânța lui este mică, plină și rătundă; în luna lui august și la începutul lui septemvrie este coaptă. În tăeturile curățite, când să voiască cineva a sămăna acolo mai bun fealiu de leamne, nu este prea bine de a răbda teiul, pentru multul loc ce cuprinde împrejur cu întinderea rădăcinilor. Lemnul lui este foarte bun pentru multe fealuri de vase și unealte trebuincioase la gospodărie, cum și pentru săpătorii de icoane și la lemn; iar coaja lui cea de-nlăuntru e bună de funi[i] sau de papure și rogojini.

Plopul negru crește așijderea înalt, să face și la loc bun și la loc prost și priiaște foarte bine cu tot fealiul de lemn amestecat; cu toate acestea, din toate leamnele cu frunza lată este cel mai prost, fiindcă nice de foc nu-i bun.

³³ [Stoler, stoleri, s. m., (inv. și pop.) tâmplar.]

³⁴ [Teslar, teslari, s. m., (inv. și reg.) dulgher.]

³⁵ [Ciubuc, ciubuce, s. n., baston, băț.]

Într-aceale părți de loc se fac dintr-însul covăți, scafe, talgere și cofe. Sămânța lui este mai de doao deagete de lungă și obicinuit la sfârșitul lui martie dă afară, care la călduri mari și țiitoare de tot să usucă.

Popul crește foarte în grabă, să face înalt și obicinuit pe malul râurilor îi merge mai bine și le întărește; pe lângă că e bun de ars, este bun și de treabă de făcut cofe și covăți. Sămânța lui este în mici flocoși mucuri, care, când să usucă de soare, apoi cade sămânța. Acel copaciu dă odraslă ca și salcia sau răchita, când cu acelaș[i] chip să să răsădească.

Alunul și salcea sau răchita sunt cu a lor fire și folosul care fac, fieștecărui gospodariu prea bine știute, încât nu este trebuință a mai face o deosăbită vorbă de aciasta. Numai ca să să sădească și să să pue răchite sau sălcii prin sate și pe lângă drumuri, mai vârtos pe unde nu sunt pădurile de ajuns, fiindcă acel lemn dă cel mai bun și cel mai în grabă ajutoriu la garduri, cum și de ars.

Lemnul sau păduri de munte cu frunze țapoase

*Larisul*³⁶ sau, precum unii zic, *sorbul*, este cel mai bun soi de lemn de munte, iubește la locuri neatede, nu crește pretutindene așa mare, să face foarte nalt, dă cel mai bun lemn de cherestea, trăiaște mult în apă și la uscat și este foarte bun de tot lucru[l] de gospodării, de ușori³⁷ și de lemn de ferestrii și de pari de vie. Sămânța lui stă cât aluna de mare, învălită în cucureaze³⁸ mici, este cu aripșoare și la sfârșitul lui octomvrie să coace. Țăpoasele frunze a[le] lui, cu începutul ernii, se învălesc în mici mucuri, să usucă și cad. Acest copaciu dă ceale mai bune catarturi de corăbii, care prea bine să pletesc de neguțătorii cei ce neguțătoresc pe mare. Pentru aciasta bine și de folos ar fi acest soi de lemn a-l sămăna în pădurile ce să află pe malurile de ape mari.

Molidvul rodește atât la locuri pietroase, cum și la neatede năsipoase, numai cu această deosăbire că, la locuri pietroase, se face mai gros și mai mare. La lemn să asemănă cu larisul sau sorbul, numai cât are în sine mai multă rășină și materie unsuroasă și este bun de cherestea la zidiri, în apă și pe uscat, cum și de cărbuni și facere de rășină. Roada sau sămânța lui crește în cucureaze și este coaptă în luna lui noemvrie, dar tocma la martie sau april, peste iarnă, cade sămânța și să samănă în luna lui mai; țăpoasele frunze îi sunt lungi și verzi în floarea³⁹ apei de mare și se face pâlcuri-pâlcuri. Lemnul sau trupul lui sloboade tare crengi, când să aibă împrerjur loc să să întindă.

Bradul să află mai mult la munții cei înalți, măcar că acolo cresc bine și pe la șesuri pe multe locuri. În lemn de nalt și de tare întrece pe toate alte soiuri de lemn

³⁶ [*Larice, larici*, s. f., (bot.) zadă (*Larix decidua*).]

³⁷ [*Ușor, ușori*, s. m., fiecare dintre cei doi stâlpi verticali de care se prind canaturile porții sau ale ușii; părțile laterale ale tocului ușii sau ferestrei.]

³⁸ [*Cucuruz, cucuruzi*, s. m., (reg.) con, fructul coniferelor.]

³⁹ [*Floare*, s. f. (inv.) culcare.]

de munte. Rода lui este așijderea învălită în cucureaze. Grăunțul și aripa grăunțului este mai mare decât la ceialalți copaci de munte și să coace toamna. Țăpoasele frunze sunt ca iarba de verzi, stau drept în sus și sunt mai mari decât a[le] molidului, fac vârvul ca o coroană, încât de departe poate cineva să o deosăbească dintre alte leamne de munte. Asemene este lemn de cherestea, de șindile și de pari de vie.

Ceatimului (die Fichte⁴⁰) trebuiește ceva loc bun, căci la locuri foarte umădoase și băhnoase pierе și se usucă tocma când este în floarea creașterii. Are bună înălțime de lemn de cherestea. Sămânța îi este mult mai mică decât a bradului, să află în cucureaze lungăreațe și cade cu sfârșitul lui octomvrie și noemvrie, când sunt zile calde. Țăpoasa frunza lui este cam galbină și mai subțire decât a bradului și spânzură împreună cu crengile în jos.

*Chiedru*⁴¹ sau *livanul*⁴² să află numai la munții Carpatului (a Tatrelor), creaște pintre stânci și colțuri de piatră, la butuc e gros ca și molidul, [se] fac scânduri dintr-însul. Lemnul lui, pentru mirosul ce are, zic să aibă acel dar a păzi straele, mai vârtos blanele, de molii și viermării. Săpătorii de icoane și de lemn obicinuesc, când să n-aibă lemn de tei, de iau și lucrează dintr-însul. Rода sau sămânța lui este asemene încuiată în cucureaze, să poate pune în bucate și să coace toamna ca și sămânța celuiialalt lemn de munte. Paserele obicinuit o mănâncă. Țăpoasa frunza lui este mai lungăreață decât a molidului și are măzgă subțire curgătoare și rășinoasă.

Tisa, care la acea parte de loc să află foarte rar, să numără așijderea între leamnul de munte. Este peste măsură îndesată și se potrivește la floare cu lemnul perjului.

Pontu[!] 4.

Strângerea sămânțelor de pădure, păstrarea și sămănatul

Semințele de stăjariu, frasin, fag, paltin, jugastru, ulm, mesteacăn, arin sunt coapte, după cum mai sus s-a arătat, toamna mai devreame sau mai târziu, după cum este timpul. La acel punct de vreme, trebuie fieștecare bun pădurariu sau stăpân, care pofteaște a sămăna tăeturile ceale curățite, a strânge la vreme sămânța. Drept aciastă treabă foarte să-i fie aminte: după ce sămințele s-au copt bine, atuncia trebuie ghinda și jirul de fag și alte sămințe, care sunt greale și cad drept subt copaci, să să strângă; dar trebuie a lua bine sama, ca să nu să strângă împreună și rupte sau mai vârtos viermănoase. Obicinuesc unii, și pentru mai mare îndemânarea, cum și ca să apuce la mai multă sămânță, împrejurul acelor

⁴⁰ [*Fichte*, -n, s. f., (germ.) molid, molift (*Picea excelsa*).]

⁴¹ [*Cedru*, *cedri*, s. m., conifer exotic cu lemnul tare (*Cedrus Libani*); și: (înv. și pop.) *chedru*, *chiedru*.]

⁴² [*Livan*, *livani*, s. m., arbore exotic originar din munții Livanului, din scoarța căruia se extrage tămâia (*Boissellia serrata*).]

copaci, ce stau la marginea pădurii sau de sine în câmp și care dau sămânță multă, a trage după mărimea copaciului garduri înalte de câteva palme ca să poată cădea într-însele roada ce este coaptă. După aceea trebuie să se usuce sămânțele afară la vânt sau la locul ca acela, unde poate să ajungă vântul. Ghinda și jirul să poată prea bine cu acest chip să se pue într-o groapă uscată, mai vârtos, la loc năsipos, și așa să se păstreze peste toată iarna; adecă, după mulțimea săminții strânse, trebuiaște a săpa o groapă în patru muchi[i] și, dedesupt, când locul să nu fie din fire nisipos, să se aștearnă de doao sau trei deagete un rând din năsip și asupra-i să se toarne un rând de ghindă de patru deagete, și iarăș[i] asupra ghindii un rând de năsip și iar un rând de ghindă, și tot așa, una cu alta amestecat, până numita groapă cu acest chip să va umplea; numai rândul cel deasupra de năsip trebuie să fie de o palmă de gros și pe deasupra acestui năsip să se pue și să se acoperă cu pământ sau cu lut bine bătut, făcându-i vârf, ca umezala și frigul să nu poată străbate; și așa va fi ghinda și jirul care primăvara să va scoate afară din groapă așa de proaspătă și de sănătoasă, ca când atunci ar fi culeasă din copaci.

Alte sămințe, cum e frasinul, paltinul, jugastrul, ulmul, mesteacănul, arinul, care n-au atâta de multă apoasă materie, nice nu sunt părțile lor cu atâta pământ amestecate, după cum ceale de întei, pot să se păstreze peste iarnă în loc uscat și care însă să nu ție răcială, în jitnițe⁴³ sau în pod, în poloboace sau în saci, prea bine. Culeagerea acestor șasă fealuri de sămințe să deosăbeaște din ceale de întei și într-aciasta că sămânța acestora mai adeseori însuș[i] din lemn caută să fie culeasă și ruptă, fiindcă o samă de aceaste sămânțuri să află în lădunce⁴⁴, în chipul poamei de vie sau ca ciubucialele formăluite, pentru aciasta sunt și mai mici și lesne să împrăștie și să iau de vânt, cătră aceea ar fi prea anevoe și uneori cu neputință și în zadar de a le putea culeage.

Dar la sămănătură este cea mai de treabă și cea mai de întei regulă aciasta, ca bine să se cumpănească și să se cerceteze pământul și firea lui, cărui soi de lemn poate să fie mai bun și mai priitoriu. Adeaseori arată însuș[i] firea aciasta, când cineva cercetează soiurile de lemn care mai nainte au fost acolo. Însuș[i] starea locului, unde să află pădurile, adecă subt ce climă sunt puse pădurile, duce de mână și face pe pădurariul cu știință să poată socoti și judeca cu siguranție și fără greșală, cum trebuie să urmeze la sămănătură și la alegerea soiului de lemn sau de pădure cu folos și priință să se poată sădi, mai vârtos că pădurarii trebuie să știe ceia ce este de priință, de folos și de stricăciune fieștecărui soi de lemn.

Dup-aciasta ce s-au arătat aici mai sus și pentru ca să nu ne abatem de la rânduială, cu care am urmat pân-aice, începem mai întei a arăta *cum trebuie să se urmeze cu sămănătura și sădirea codrilor de stăjariu și fag*.

Deci locul tăeturii de păduri, carele s-a curățit, trebuie, după cum s-a arătat mai sus la pontul al doilea, acolo unde să poată să se are, iar de nu, cu greble de fier sau cu vreun alt chip trebuie bine să se slăbească; dup-aceia trebuie cu săpători a

⁴³ [Jitniță, jitnițe, s. f., (înv.) magazie pentru grâne; hambar.]

⁴⁴ [Lăduncă lădunci s. f. (înv.) cartușieră.]

face gropșoare de o palmă⁴⁵ domnească, una de alta departe; dup-aceste urmează puitoriul de sămânță, care în fieștecare gropșoară aruncă câte o ghindă, apoi dau pământul cu piciorul la loc peste groapă ca de doao sau trei deagete de gros, și așa samănă tot locul de unde s-au tăiat pădurile. Unii obicinuesc a o sămăna ghinda la creășterea luminii.

Prin cercare, s-a aflat cu dovadă cum că, arând sau săpând sau scurmând locul de sămânță de stăjariu, așa ca și sămânța lemnului de munte sau ca și alte pâni să pot sămăna și grebla cu bun fărșit. Dar acest chip de sămănare numai atuncia să poată face, când cineva să aibă sămânță de prisos și să n-aibă din destul oameni de lucru și când să fie nevoie de a grăbi cu locuri mari de pădure. De este primăvară bună și are priitoare și umezoase vremi, atunci obicinuit răsare sămânța în șapte sau opt săptămâni și îndată este împregiurată și cu frunzișoare și întru o vară creăște mai înalt decât jumătate de palmă.

La sămănatul pădurilor de stăjariu sau de fag, mai întei trebuie doao lucruri a păzi: întei ca sămănatura să să facă primăvara și al doilea, ca să facă aciasta lemn bun și neated, numai cu mâni de oameni și să nu să slujască cu lăsatul copacilor de sămânță.

Întei pentru sămănatura de primăvară, deși acești copaci după firea lor toamna au sămânța lor coaptă și atuncia o lapadă, din care aciasta cineva ar socoti cum că toamna trebuie să și samene, cu toate aceaste sămănatura de primăvară trebuie să să protimisască⁴⁶ de cea de toamnă, din pricină pe o parte că șoarecii și alte gânganii obicinuesc târziu toamna, negăsind la câmp nicio hrană, să să tragă la păduri și acolo caută hrană. Drept aciasta, nimerind la un loc ca acela sămănat, pricinuesc mare stricăciune și mănâncă sau strică crescăturile tinere, de nu de tot, dar o parte măcar dintr-însele. Deși aceaste jigăanii⁴⁷ primăvara es la câmp sau deși însuș[i] câmpul poate să aibă acest fealiu de jigăanii, totuș[i] nu pot așa de mult să strice ca peste o iarnă întregă, fiindcă sămănatura de primăvară îndată începe a încolți. Pe de altă parte, iarăși este sămănatura de toamnă supusă înghiețaturilor celor tari de cătră primăvară, care câteodată strică cu totul trunchișorul care încolțeăște și este foarte jingaș, și așa face pe nedeajde zădarnică, cum și pe socoteala făcută cu împărțirea și creășterea de pădure.

Căci la al doilea, nu fără cuvânt nici fără pricini întemeiate, să sfătuiăște de a nu să sluji de copaci de sămânță, pe care să obicinuia mai nainte, la 40 sau 50 de pași de loc a-i lăsa în tăeturile a pădurii. Aciasta o face cineva numai la nevoia cea mai de pe urmă, de vreme ce: întăi aciasta este cu bună samă că nu în fieștecare an

⁴⁵ [*Palmă, palme*, s. f., veche unitate de măsură pentru lungime (de aproximativ 25–28 cm), egală cu distanța dintre extremitatea degetului mare și a celui mic bine întinse în lături. *Palmă ingenuncheată* (sau *domnească*), veche unitate de măsură pentru lungime, mai mare cu aproximativ 3 cm decât palma.]

⁴⁶ [*Protimisi, protimisesc, protimisit*, vb., a prefera, a da prioritate.]

⁴⁷ [*Jigania, jigăanii*, s. f., (fam.) insectă parazită; animal sălbatic; jivină, lighioană. Contaminare între *jivină* și *găngani*.¹

să face deplin sămânța de lemn, mai vârtos de stăjariu și de fag, încă de multe ori nu rodeaște câte 4–5–7 [și] mai mulți ani; în vremea aciasta, părăjeaște⁴⁸ de iznoavă locul tăeturii de pădure, crescând iarna și altă buruiană, care apoi face de nu poate prinde pământul niciodinioară sămânța ce cade, și așa să dă de sminteală⁴⁹ nedejdea și sigura socoteală pentru împărțirea pădurii care să făcuse, și sminteala este cu atâta mai fără scăpare cu cât, după rânduială, noao creăștere de pădure trebuie îndată după tăetura pădurii la anul următoriu să dea colți și să crească; pe de altă parte, foarte rar să tâmplă ca la marginea pădurilor, unde stau stăjarii și fagii sau la câmp limpede, unde soarele poate să aibă mai multă lucrare, să nu poată afla pe tot anul atâta de multă ghindă sau jir cât să poată trebui de sămănătură care să face cu mână de om. A doaolea sminteală la stăjariu și fag este că sămânța de copaciu cade drept subt tulpină sau cel mult la câțiva pași de la tulpină, și, după urmare, trebuie să rămâe locuri sau meidanuri deșarte întru aceale tăeturi; iară la alte soiuri de copaci a căroră sămânță nu e așa greoaie, ci mai mică și ușoară, având aripșoare, din pricina aciasta lesne să poate împrăștia și duce de vânturi, este primejdie cu atâta mai mare cu cât, în vreme de vânturi mari și împotrivoare, sămânța aceia o ia vântul și o duce până afară din tăetura pădurii sau că rămâne numai unde și unde la locuri de munți adeaseori primăvara, fiind căzută sămânța toamna sau în vreme călduroase și în vreme de iarnă să spală de pe costișuri de omătul ce să topeaște și, depreună cu pământul, să trage în văi. După toate aceaste nu este cu puțință de a putea acei copaci de sămânță, mai vârtos când să fi stătut câțiva ani la locurile tăeturii de pădure, a-i rădica cu atâta socoteală și luare aminte, fără a face o mare vătămare și stricăciune tinerelor odrasle crescute, după cum unii din pădurari cu știință vor să să apuce că pot.

Cu un cuvânt, sămânatul tăeturilor cu lăsatul copacilor de sămânță este un lucru foarte nesigur, care să împotriveaște împărțelii făcute de pădure și buneii rândueli și prin care să face numai o pădure mai mult cu lemn strămb, foarte rar sănătos și foarte rar înalt la lemn și dezpotrivit.

În multe locuri, acolo, din pricina dezpotrivirii pădurilor, care s-au stricat cu obiciaiul cel de mulți ani ce a fost acolo, de a lua și a tăia într-ales numai cei mai buni copaci de cherestea, de a rumpe crengile de foc și de a-i strica încă tineri fiind cu vitele, deci din pricina dezpotrivirii pădurilor și fiindcă păduri ca aceaste de pe loc nu pot creăște, drept aciasta anevoe este acest fealiu de locuri cu păduri cu totul a le curăți, ca la vremea sa să poată creăște în urmă pădure potrivită, tare și bună de cherestea. Ce pot folosi acolo copacii lăsați de sămânță, în vreme ce ei în vârf au crengile tăiate și sunt slabi și, după urmare, nu sunt în stare de a avea sămânță și, deși au, totuși[i] e foarte puțină?

Drept aciasta să arată fieștecărui moșinaș de păduri cu denadinsul, ca să samene lemnul după chipul ce s-a arătat mai sus.

⁴⁸ [*Paragină, paragini*, s. f., stare de neîngrijire, de părăsire a unui teren; abandonare.]

⁴⁹ [*Sminteală, sminteli*, s. f. (fem.) tulburare, dezordine, stricăciune; pagubă; neplăcere.]

Toate aceale soiuri de lemn cu frunză lată, ce fac sămânță aripoasă, trebuie peste tot să să samene și să să sâdească ca și lemnul de munte, ce are frunză țapoșată, după cum să va arăta la pontul ce urmează.

Sămânța de lemn de munte sau de lemn cu frunza țapoșată

Toată sămânța lemnului de munte sau cu frunză țapoșată este coaptă obicinuit cu jumătatea sau cu sfârșitul lui octomvrie; drept aciasta, să culeg din copaci cucureazăle, pe cât va fi de trebuință de sămânță la sămănătură de peste an și peste iarnă, să păzască întru loc uscat. Cel mai bun lucru este ca aciastă sămânță, pentru materia ei cea unsuroasă și rășinoasă, are acel dar că nici cucureazele nici grăunțele de sămânță [nu] pate așa ușor stricăciune, măcar fie frigul cât de mare.

Cu întratul primăverii, adică când încep zile calde, cum și preste toată vara, trebuie a curăți sau a scoate sămânța din cucureaze. Pentru aciasta dar trebuie tot moșinașul de păduri, cu un an mai nainte de a tăia pădurea de pe locul de unde s-a rânduit să să tae, să fie grijitul din destul cu sămânță.

Chipul cum să curăță sămânța este foarte ușor, adică cucureazele strânse să se toarne pe țoluri, care să fie de zeace și de mai mulți coți⁵⁰ de mari sau și pe scânduri, care încă trebuie să fie bine lămbuite⁵¹ una într-alta și împrejur să aibă păreate, de o scândură de lat, în chipul unui săcriiu. Deci, când apoi cucureazele pătrunse de fierbințeala soarelui să desfac, atunci trebuie să să ameastece bine cu greble de lemn și să se întoarcă, pentru ca să cadă și să să scuture sămânța dedesupt. Și, fiindcă cu acest chip sămânța nu totdeauna cade, ci mai vârtos sămânța sau grăunțele ce sunt la ciocanul cucureazelor de unsuros ce este rămân lipite, pentru aciasta trebuie cucureazele să să poarte și să să ameastece cu mâna în covăți, cu care acest chip și cel de pe urmă grăunte trebuie să cadă în covată.

Osăbit de aciasta sunt un fealiu de măestrii de sămânță, care sunt făcute în chipul unui coperemânt de casă, cu perdeli de lemn împrejur, care pot să să deschiză sau să să rădice în sus și iarăși să să sloboază în jos. Aciastă măestrie este de aciasta bună, fiindcă în vreme de furtuni și ploi rapede, sămânța ce se află la curățit cu atâta mai în grabă poate să să acopere, căci nimic nu este mai de stricăciune decât când sămânța umedă să pune în poloboace și așa să să ție, atuncia înceape a se aprinde și a putrăzi și să strică de tot, și așa apoi nu este bună de nimica de sămănătură.

Obicinuit dau 32 coreațe⁵² de cucureaze a lemnului larisul sau sorbul – 1 coreț de sămânță curată.

19 coreațe de cucureaze a molidvului – 1 coreț curat.

16 coreațe de cucureaze a ceatinului – 1 coreț curat.

⁵⁰ [Cot, coți, s. n., (inv.) veche unitate de măsură pentru lungime, egală cu aproximativ 60 cm.]

⁵¹ [Lamb, lamburi, s. n., (pop.) deschizătură, scobitură, tăietură în lung.]

⁵² [Coreț, corețe, s. n., (reg.) unitate de măsură pentru capacitate, echivalentă cu aproape un hectolitru și un sfert, întrebuințată mai ales pentru cereale.]

17 coreațe de cucureaze a bradului – dau 1 coreț curat.

Cu un coreț de grăunțe de acest fealiu de sămânță să poate sămăna locul de 1 200–1 400 sau cel mai mult 1 600 stângini în lung și în lat.

Sămânța cea curățită și dreasă sau cea desfăcută din cucureaze să poate pune în poloboace sau într-alte vase de lemn și a să păzi sus la uscăciune, cu acel chip să steae doi și trei ani foarte bine.

Sămănătura să face primăvara în luna lui april sau mai, după cum va fi și vremea. Sămânța să să ameastece cu a treia parte de pământ sau țărănă cevaș umejoasă și așa, ca grâul sau săcara, să să arunce, fiindcă cu cât a fi mai deasă sămănătura, cu atât mai frumos lemn de cherestea să va face. De a fost pământul întei arat, atuncia trebuiaște ceva grăpată sămânța, ca să fie în ușor acopărită cu pământul, căci așa va încolți mai în grabă și nu s-a putea spulbera de vânt așa lesne, care să tâmplă de multe ori, când sămânța zace neacoperită la pământ.

Dup-aceaia, la șease săptămâni, când nu e mare uscăciune și fierbânteală, și când este vremea ceva ploioasă, dă sămânța colțul afară, carele are o coroană alcătuită de cinci sau șease gingașe țapoșate frunze. Este lucru vreadnic de însemnare că, când dă întei afară pelița sau coaja sămânții, ține deasupra încuiate aceale frunze țapoșate și acoperite până atuncia până când țapoșatele frunze sunt de-ajuns de tari și de crescute, ca să să poată lăți și să poată suferi văzduhul, atuncia cade coaja jos și lasă să crească slobod trunchiașul, care poate că atuncia este lat de un deagat în lățime.

Deci, când tăieturile să fie curățite și grijite cu chipul cel mai sus arătat, atuncia trebuie prea bine să să păzească să nu intre vite și vânat, și pentru aciasta, când să fie trebuință, să să închidă și cu garduri, ca tânăra de nou odrăslită pădure să fie până atuncia bine apărată, până când vitele să nu o poată strica.

Mulți au acea greșită socoteală, când văd că noaoa pădure creăște îndesat și drept deopotrivă, cum că trebuie cu tăetură a o rări, pentru ca să să dea, cum să zice, lemnului ce rămâne loc să poate creăște mai bine și mai lesne; ci aciastă greșită socoteală este fără de temelie și urmarea ei va aduce mai multă pagubă decât dobândă, fiindcă cercarea și ispitirea mai vârtos la lemnul de munte dovedeaște împotriva, căci îndată cât tânăra pădure este rară, atuncia îndată la al doilea an sloboade noao crengi de iznoavă și, în chipul unii piramide, merge de jos până sus, de ce făcându-ș[i] vârf și necrescând drept nalt. Toate ceale mai bune a[le] lui și mai putincioase mășge⁵³, care-l hrănesc, să duc și să răspândesc îndată, ca să zic așa, din tinerețele lui într-aceaste crengi, care de ce să fac mai groase și, după urmare, nu le mai poate lepăda. Însuș[i] lemnul lui din aciastă pricină nu poate niciodinioară să aibă nălțimea sa cea obicinuită, și aciasta îl face, pentru multele crengi lățite, ce are din toate părțile, de nu-i bun de cherestea. Iar când la o noao tânără pădure să fie și să crească copăcei deși ca cânepa, atuncia ei sau trunchiul lor nu pot arunca și slobozi de jos crengi, ci creăște vârful lor tot drept în sus și nalt,

⁵³ [Mășgă, s. f. (non) sive plantula]

crescând și în butuc. Până ce la al optălea sau al noaolea an acei butuci sau copăcei pier de sine carii sunt mai slabi și nu pot să crească așa de în grabă după ceialalți. Ei îș[i] fac sânğuri loc și așa au un butuc neated, drept și nalt, și aceale crengi den jos, care sunt foarte slabe, încet-încet, se usucă, cad de sineș[i] jos și butucul copaciului sau trupul lui, carele încă este în putere, având ceale mai bune mâzge ce-l hrănesc, tămăduiaște îndată rana sau locul unde a fost creanga, căci el, fiind încă în creștere, are putere și mîzgă sau materie destulă ca să poate crește locul acela și să umplă și coaja cu lemn. Cu acest chip și numai, poate să aibă lemn bun de cherestea și nalt la butuc. Așijderea este și la lemnul cu frunza lată, precum e stăjariul și frasinul. Deci aseamene trebuie să se urmeaze, când scoposul⁵⁴ este de a face lemn bun de cherestea; și încă cu atâta mai vârtos trebuie a urma acest fealiu la lemnul cu frunza lată, cu cât acest soi de pădure de tânără încă sloboade tare crengi, când să steae și să crească în voe și rar. Să poate cineva încredința de aciasta cu lesnire, când să ia sama la aceale păduri, unde cresc stăjari și molidvi – stăjarii stau de jos până sus ca o lumânare fără crengi și după urmare cel mai frumos lemn de cherestea.

Dreapt aciasta, când o pădure de nou crește cu lemn strâmb și crengos, atuncia cu bună samă nu este altă pricină decât că s-au sămănat tare rar ori că în urmă au rărit-o, pricini de care fieștecare moșinaș, carele voiaște a rodi lemnul bun, trebuie pre tare să se fărească.

Pontu[1] 5.

Trebuința sau nevoe ca tot moșinașul de codru să ție buni și cu știință pădurari

Precum, pe de o parte, acolo în toate chipurile să pustiesc și să jecuesc pădurile, așa, pe de altă parte, moșinașii de păduri n-au avut povățuire nice în purtare de grijă întru a avea păzitorii și a ținea pădurari care să fie cu știință la rândul pădurii. Și deși țin unii, dar țin acest fealiu de oameni carii n-au nicio știință de treaba și rândul pădurilor. Căci să află la acea socoteală că un pădurariu n-are trebuințe de mai multă știință și-i destul numai să păzască pădurea. O socoteală și o urmare ca aciasta trebuie cu totul să lucreze împotriva scoposului aceluia, cu carele trebuie pădurile să se tae, să se hăznuiască și să se cultivierisască sau să se grijască, și pentru vreme viitoare să se păstreaze și să se ție la bună stare.

Ce poate un om, care de toate ceale mai sus arătate nimica nu înțaleage și n-are nicio știință de măsurile și chipul gospodării și ținării pădurilor în bună stare? Ce poate deci un om ca acesta să facă pentru păduri, peste carele el este pus purtătoriu de grijă și rânduitoriu fără de nicio luare aminte? Dintr-o urmare ca aciasta, doao lucruri poate cineva să închiiae: ori că însuș[i] stăpânul moșiei n-are nicio știință și înțaleagere de gospodărie și grijirea pădurilor, ori că este cu

⁵⁴ [Scopos, s. n. (gay.) scop, intenție.]

nebăgarea în samă pentru buna stare a lor. Atuncia este stricăciune și paguba pădurilor îndoită și groaznică, când nice stăpânul, nice sluga nu știe de rândul și rodirea în urmă a pădurilor, care acolo sunt foarte trebuitoare. Iar când stăpânul să fie cu nebăgare în samă, atuncia urmează aceiaș[i] stricăciune și nici este de suferit un lucru ca acesta. Ceaia ce pe moșinașii din Bucovina dezvinovățește este aciasta, că ei pân-acum n-au avut nici povețuire și învățătură, nici n-au văzut o rânduială de păduri.

Drept aciasta, pentru ca să să întâmpine acestui rău și nerândueli, trebuie tot stăpânul de moșie să ia acest fealiu de măsuri, ca să dea purtarea de grijă peste păduri acelor oameni, carii aciastă orânduială de codru au luat-o bine la priceapere și la înțălegere și care, pe cât să poate, au toată sâlnța de a griji rodirea, creșterea și buna stare pădurilor, după învățatura și povățuirea aceștii orândueli. Și pentru mai mare ajutoriul și îndreptarea moșinașilor de codri, să dă poruncă prin deregătorii de acolo a locului, pădurarilor, ce să află așezați pe moșiile vistieriei, ca să nu lipsască de a cerceta din vreme în vreme pădurile stăpânilor de moșii și a ajutora, dându-le căzutul sfat, îndreptare și învățătură. Drept aciasta, directorii ținuturilor și a[i] lor oameni, nu mai puțin vătăfii⁵⁵ stăpânești, cum și însuș[i] stăpânii sunt datori asupra moșiilor lor de a purta de grijă, nu numai pentru cruțarea pădurilor, ci peste tot și pentru cea cu de-amăruntul împlinire și urmare aceștii rândueli de codru.

Pontu[I] 6.

Greșalele ce să arată mai în jos sunt cu tărie oprite

Aprinderi de păduri. – Nespusă stricăciune face aceea acolo obicinuită dare de foc pădurilor, care în vreme de vară mai vârtos la păduri de molidv obicinuesc a face din răotate păstorii de vite sau însuș[i] lăcuiitorii pădurilor sau pentru ca să deschidă nou imaș sau ca să facă lazuri⁵⁶, pământuri de arat sau fânațe. Pădurile de acolo au un fealiu de iarbă, ce se chiamă iarbă de câmp sau, cum îi zic, de care albinele ceale de pădure culeg cea mai multă hrană. Aciastă iarbă în vreme de vară să aprinde de cea mai mică scânteae de foc și merge arzând ca pucioasa fără de oprire; para ei apucă apoi la rădăcină și la trunchi și dă foc în scurt pretutindene, încât abia în câteva săptămâni să poate potoli. Care stricăciune neîntoarsă nu să face pentru tinerii copăcei, care cu acest chip ard de tot și să prăpădesc.

Deci, fiindcă acest rău obicinuit vine o parte din pricina imașilor de vite, pășunând vitele și lăsându-le să calce toată pădurea fără nicio deosăbire, a[I] car[ui] lemn mare și fără nicio rânduială de împărțală a codrului și, pe o parte, iarăș[i] să pricinuiască de acei podani, carii în mijlocul pădurilor ș-au făcut case sau

⁵⁵ [*Vătaf, vatafi*, s. m., (în trecut) administrator al unei gospodării boierești sau mănăstirești.]

⁵⁶ [*Laz, lazuri*, s. n., (pop.) teren despădurit (de curând), curățat de tufe, de rădăcini și transformat în loc arabil sau în pășune.]

bordeae și trăiesc sânguri depărtați de sate, drept aciasta are tot moșinașul de pădure a griji:

Întei ca când podanii lui să nu să poată ajutora fără pășunea de păduri, atuncia el acest fealiu să pozvolească⁵⁷ imașul trebuincios pentru vitele lor, ca imașul acela să să despartă și să să împartă cu rânduială, după sate, adecă fieștecăruia sat să să împartă și să să dea de pășune locul ca acela unde pădurea să află mai înaltă și mai tare de la pământ crescută sau la locuri ca aceale care pădurariul sau vătavul de pădure va însemna; afară de locurile aceale trebuie subt cea mai grea pedeapsă să le fie oprit de a-ș[i] pășuna vitele. Cu acest chip să va putea mai în grabă, când din nenorocire să să întâmple aprinderi, urmări și afla pe vinovatul sau când acesta să nu se afle, atuncia să va trage tot satul la cuvântul de răspundere. Păstorilor și păzitorilor de vite să nu le dea voe a purta cu sine scăpărători, amnariu și iască; și mai vârtos în vreme de vară să n-aibă voe nicedecum a face focul la locuri ca aceaste, cum și drumeții, ce trec prin codrii ca acești, nu trebuie să aibă voe în vreme de uscăciuni să tragă tutun, fiindcă aciasta este adevărat și din nenorocire sunt și pilde cu dovadă, că și din beutul de titin [tutun] poate să să întâmple foc: numai cât [să] cadă iasca aprinsă din lulea pe iarbă uscată, care îi zic iarbă de câmp, și îndată prinde foc și arde, mergând. Pentru aciasta, fieștecare păzitoriu de codru trebuie să aibă poruncă și este datoriu adeaseori, mai vârtos în vreme de uscăciune, ce să tâmplă peste an, a umbla și a călca cu sâlință pădurea sa și locurile împărțite de treaba pășunii. Și, fiindcă pășunarea acolo în țară zăboveaște până târziu în toamnă și păstorii nu pot fără foc pentru frigul ce cade, pentru aciasta luarea aminte a pădurariului trebuie să fie ca el să dea voe și să le areate locul de făcut foc, acolo unde să poată să fie fără stricăciune și fără primejdie.

Al doilea, podanii carii trăesc în mijlocul pădurilor, în laturi de la oameni, obicinuesc, pentru ca să-ș[i] lărgească pământurile sau lazurile lor, a aprinde pădurile ce sunt pe aproape, de unde aseamene să stârnesc mari arsuri la vremi tari vânturoase și în vreme de uscăciune. Pentru aciasta, fieștecare stăpân de moșie prea bine va face, când el pe acești ca tâlhari sângurateci trăitori podani, stricăndu-le lăcașurile, să le arate locul în sate și acolo să-i așaze. Iar când una ca aciasta, după starea locului, să nu să poată face, atuncia trebuie pădurea sau lemnul acela ce va [fi] primprejur și lângă pământurile lor, din jur-împrejur să să însemneaze de pădurariu și în tot anul să să cearce, și așa să să apere de aprinderi, cum și de toate alte neajunsuri. Cu un cuvânt, trebuie vinovatul, prinzându-să și mai vârtos aceia carii dau foc cu denadinsul și pricinuesc arsuri ca aceale, să să pedepsască după întâmplările vârștii lor și spre pilda altora, cu pedeapsa cea mai sâmtitoare.

La cea de pe urmă, când cu adevărat să să stârmească aprindere ca aciasta, trebuie să să cheme cu[m] mai în grabă toate satele, dând semn ori cu tragerea clopotelor sau cu alt chip, și, fiind cu topoare, hârlețe și alte ca aceaste, să alearge

⁵⁷ [Pozvoli pozvoleasa, pozvolit ub. (sau si asa) e permite a înșăduia a autoriza.]

spre ajutoriul pădurilor și împrejurașilor megiași trebuie să se dea de aciasta știre ca să se întâmpine răul și stricăciunea la vreme și cu toată mai nainte purtarea de grije; pentru ca să se ție cale focului, să nu poată apuca nainte, trebuie a arunca și a face gropi, a depărta frunza și vreascurile și iarba cea uscată și, câteodată, când pădurea este tare și deasă crescută, a tăia drumuri întregi late de 6 sau și mai mulți stângini, și lemnul tăiat să se arunce într-acea parte unde focul arde – și așa, cu acest chip, să se deschiză locul, ca para să nu poată găsi hrană ca să meargă înainte.

Arsuri de rășină fără de rânduială. Fierberile de rășină în codrii de molidv totul să se volnicească și să fie slobode, din pricină că pociumbii sau tulpinile rămase și vreascurile ce mai sunt prea bine pot să se iae la această treabă, mai vârtos în Bucovina, unde în multe păduri cu mulțime să află acest fealiu de lemn zăcând la pământ, oborât de vânt, și alte strâmbături și cusururi. Dar și la aciasta acolo este nerânduială și o foarte stricătoare hăznuire de pădure, fiindcă și lemnul cel stătătoriu îl tae la fierturi de rășină sau din lemnul stătătoriu aleage, tae de surceale și așa, cu acest chip, prăpădesc mulțime și mii de copaci. Cu acest chip zece cuptoare de fiertura rășinii nu sunt în stare de a arunca atâta câștig sau folos câtă stricăciune face codrului numai un cuptoriu.

Deci, pentru mai lesne priceaperea lucrului și pentru ca să se areate fieștecării stăpân de moșie troposul⁵⁸ de a ținea cuptoare de fiertură de rășină și chipul de a face aceiaș[i] dobândă, fără vătămarea pădurilor, trebuie stăpânul moșiei mai nainte de toate a rândui și a așeza în pădurile sale, din care el voiaște a avea acestu fealiu și alte folosuri, aceaste ce mai jos urmează:

Întei, după curățirea tăeturii, trebuie pociumbii sau rădăcinile molidvului să se scoată și cusururile ce or mai fi de curățit, care de nimic alt[ceva] nu sunt bune, să se ducă la cuptoarele unde să fiiarbe rășina și numai atunci să se dea voe a lua la aciastă treabă și lemnul ce zace, când să fie de prisos lemnul și alt alișveriș să nu se poată face cu dânsul într-acea parte.

Al doilea, niceodinioară nu trebuie a așeza cuptoarele aceaste de fierberea rășinii în mijlocul pădurii, de unde poate să se întâmple adeaseori aprinsături și pagube; ci, pe cât se poate, să se facă la locuri despărțite ori la locuri slobode sau pustii nu departe de sate.

Al treilea, trebuie pentru treaba fierturii rășinii a pozvăli de a face numai bordeae cu cuptoare în pământ, iar nu heaiuri⁵⁹ sau case ridicate de la pământ, căci aciasta este aproape de înțaleagerea fieștecui, că la un cuptoriu rădicat sus de la pământ trebuiesc mai multe leamne decât la cel în pământ; peste aciasta, cuptoriul în pământ este și mai de folos și mai lăsătoriu, fiindcă la cuptoriul cel rădicat afară de la pământ cea mai multă materie să răspândească prin para care slobode în toate părțile și așa să duce cu fumul în văzduh și piare, unde acel de pământ să poate de a fi puteare arde cu surciale și dă mult mai mare folos, fiind lăsătoriu.

⁵⁸ [*Tropos, troposuri*, s. n., (inv.) manieră, fel de a se purta.]

⁵⁹ [*Hei, hejuri*, s. n. (cop) dependință, cocot (în jurul casei, cocot)]

Al patrălea, pădurarii lui sunt datori de a cerceta cuptoarele aceale cu sâlință, grijind de a depărta tot ce poate fi de stricăciune, cum și de aceia trebuie să aibă în purtare de grijă ca după ce pociumbii de molidv să vor scoate cu rădăcina lor afară, apoi groapele ce vor rămânea să fie bine astupate și asemămate⁶⁰ cu pământ, ca sâmânța ce va cădea să n-aibă zmințeală la creștere.

La cea de pe urmă, lucrătorilor de rășină să fie slobod a lua de ars numai rămășițele și lemnul acela ce a fi zăcând la pământ și poate bine va face stăpânul moșiei, când el și acest lemn să-l rânduiască cu stânginul ori cu carul și să nu lase a călca pădurea după plăcerea cuiva.

Îngrădituri prăpăditoare de păduri. Asemene este un obiciai acolo carele nu mai puțin prăpădește pădurile, cu făcutul gardurilor și a răzloagelor⁶¹ la grădini, la țarini și la fânață, la care ei pun alătura câte doi pari din mari despicături făcuți și câte doao leături de codru nelucrate, pe multe locuri pune cel mai tare și mai bun lemn de păreate. Deci ei oboară la pământ cu tăiatul pentru îngrăditură cel mai bun și mai frumos lemn de l[e]ațuri⁶² și de căpriori⁶³ și dintr-aciasta fac pari și popreale și ceaia ce este mai rău că peste iarnă ei ard gardurile și de primăvară de iznoavă iarși le pun.

Întei, obiciaiul acesta este pentru aciastă pricină foarte de stricăciune și de pagubă, fiindcă lemnul ce este de aciastă triabă îl tae când el mai bine crește și îl aleg acolo unde pădurea este mai deasă și mai crescută, pricinuind cu aciasta multă stricăciune ceialalte păduri, că să prăpădesc multe mii de lemn tânăr, care, când să fie fost cruțat, cel mai bun lemn ar fi dat cu vreamă.

Asemenea, al doilea, fiindcă acest chip de făcut garduri pe tot anul să în[n]oiaște, deci nu numai păduri, ci și însuș[i] țaranului aduce îndoită păgubire, căci pe de o parte să pricinuiaște o ne-ncetată pustiire a păduri și pe de altă o pe tot anul de iznoavă ostăneală țaranului, care el ar putea să o facă pentru alte trebuințe.

Deci, pentru ca să pue și la aciasta oarecare măsuri și hotară, și pentru ca să abată stricăciunile, drept aciasta tot lucrătoriul de pământ este slobod numai acolo să pue garduri unde o mare nevoie să ciară, și aceale trebuie să fie împletite din răchită, alun și dintr-alt lemn netrăbuitoriu; de pari de gard să iae creangele sau vârfurile, care în tăeturile păduri să află căzute la pământ. Acel fealiu de garduri, de vor fi bine făcute, trăesc mulți ani. Lângă aciasta, fieștecare moșinaș sau măcar vătafi de pe moșiile lor vor ști din ce fealiu de ciretei⁶⁴ pot să se facă garduri fără de stricăciune sau de au pădurile acest fealiu de sălci[i], care să poată

⁶⁰ [Asemăna, asemănat, vb., (înv.; tr.) a nivela, a netezi.]

⁶¹ [Răzlog, răzlogi, s. m., (reg.) despicătură lungă din trunchiul unui copac, întrebuințată la îngrădiri; scândură groasă; dulap.]

⁶² [Leaț, leațuri, s. n., bucată de lemn lungă și îngustă, de obicei în patru muchii și adesea fasonată, folosită în tâmplărie și la construcții.]

⁶³ [Căprior, căpriori, s. m., fiecare dintre bârnele încrucișate care alcătuiesc scheletul acoperișului unei case.]

⁶⁴ [Ciritel, ciritel s. m., nefis din copănei desic l

lua de treaba aciasta. Împregiurul țarinilor, fânațelor și iamașurilor depărtate, adecă acolo unde trebuiaște a să îngredi, să pot săpa șanțuri, și așa mult mai bine a păzi țarinile de întratul vitelor, decât cu gardurile, după cum fac acum, de să strică atâta pădure. Căci șanțurile, fiind o dată bine făcute, de nu va fi locul prea tare năsipos, să pot dreage pe tot anul cu puțină ostăneală și așa să pot ținea mulți ani. La săpatul șanțurilor, țărâna să aruncă afară pe margine împregiurul țarinii ca un iaz și ține multă vreme atât de bine cât și gardurile.

După toate aceste trebuie stăpânii sânguri să aibă acea în purtare de grijă ca podanii lor să se îndeamne de a face *garduri vii*. Acest scopos folositoriu poate să să săvârșască când stăpânul moșiei să dea o mică îndemânare sau ajutoriu cu bani ori cu alt chip podanilor săi, mai vârtos acelora cari ar arăta sălință la aciastă. Garduri vii să fac din răchiți, puindu-să în pământ cruciș, dar și dintr-alt fealiu de lemn, ca acela care crește fără de sămânță. Așijderea pot să să facă garduri vii cu punere de tot soiul de spini, cum e porumbelul⁶⁵, spinul, măceșul și păducelul și ca de aceste, care, când să să samene cu de-anadinsul pe marginile sau laturile țarinilor, fânațelor ori a imașului, să înmulțasc și cresc apoi sângure de sine așa de des, încât nici cel mai mic dobitoc nu este în stare să poată treace sau răzbate. Garduri ca aceste trăesc în veaci și cu vreme dau din crengile lor atât nuiale bune pentru dreagerea gardurilor vechi, cum și lemn mic de ars. Din care nu puțină odihnă să pricinuiască țaranului, care de multe ori nu poate merge la leamne, de omăt mare sau de viscol.

Rumperea coaji pe împrejurul lemnului. Mai p[r]etutindene și în ceale mai multe păduri este acel stricăcios obiciai că podanii, pentru ca să-ș[i] lățască țarina și fânațul care merg alătura cu pădurea, până și în mijlocul pădurii, pentru ca să poată avea mai mult lemn căzut, jupesc din răutate copaci întregi stătători împregiur și ciocârtesc, din care pricină lemnul să usucă și cade în vreme de vânturi tari. La aciasta trebuie fieștecare pădurariu cu sălință și cu de-amănuntul să fie priveghietoriu și, prinzând pe niște călcători⁶⁶ ca aceștia, îndată să înștiințeaze pe stăpânul său, care osebit de împlinirea pagubii lemnului ce au stricat, trebuie să să rânduiască să și lucreaze de boeresc⁶⁷ la angarii⁶⁸ împărătești ori la ceva spre folosul pădurii.

Tăierea creangelor de copaci. Aseamenea stricăciune, și care foarte mult împiudecă copacii cei tineri de a crește mari, să pricinuiască din tăiatul creangelor copacilor stătători, cari mai mult să tâmplă la aceale părți unde-i puțin lemn de cel căzut și vreascuri, și țaranul caută cu chipul acesta să strângă lemn de ars, acest obiciaiu este mai vârtos la păduri de munte cu frunza țapoasă unul din ceale mai

⁶⁵ [*Porumbar, porumbari*, s. n., arbust sălbatic din familia rozaceelor, cu ramuri spinoase, cu flori albe; varietate de scorombar (*Prunus spinosa*).]

⁶⁶ [*Călcător, călcători*, s. m., persoană care calcă sau încalcă o lege, o dispoziție etc; prădător, hoț.]

⁶⁷ [*Boieresc*, s. m., (înv. și reg.) clacă, muncă gratuită pentru boieri.]

⁶⁸ [*Angara angarala*, s. f. (înv.) dare în bani sau în natură pește cele leauite.]

vătămatoare, după cum sunt pilde, că copacii cu o sută de ani abia ajungea la acea grosime și mărime, cari au alți copaci cu patruzeci de ani, ce nu i-au stricat cu tăiatul creangelor.

Mai bine este stăpânul moșiei, acolo unde nu este lemn zăcaș⁶⁹, să hotărăscă, după numărul podanilor săi, nescaiva părți de pădure de aciastă trebuință, și pe tot anul așa să rânduiască, decât, prin tăeturi de aceaste de crengi, să dea primejdii de a avea în urmă în toată pădurea sa numai lemn strâmb, în loc de lemn bun și neated sau de a avea acest fealiu de lemn, care de pe loc să nu crească mai mare. Drept aciasta mai bine este de a rândui, după cum mai sus s-a zis, niscaiva părți de păduri de aciastă trebuință, căci este cu neputință ca țăranul să poată trăi fără lemn de foc, deci el va căuta cu tot chipul să grijască de frig, fie și cu cea mai mare stricăciune a pădurii și va fi sâlit, fiind de nevoie, a înșela și pe cei mai buni pădurari.

Iar într-aceale locuri unde este din destul lemn de cel zăcaș, și podanii numai pentru îndemână ca să nu meargă mai departe să pozvolesc singuri a pricinui stricăciune ca aciasta, trebuie aciasta nerânduială și pozvolenie cu tărie să oprească.

Drumuri fără treabă prin păduri. Asemenea de stricăciune și pentru podlogarii⁷⁰ de lemn și călcătorii de păduri mai cu îndemânare sunt drumurile ceale multe, care fieștecare țăran își face la casa lui, la pădure. Aciasta face mai grea paza pădurii și înmulțești tâlhăriile de lemn, fără a le putea opri.

Drept aciasta, trebuiaște toate drumurile de pe laturi a le strica și din fieștecare sat a lua, după trebuință, numai unul sau cel mai mult doao drumuri la pădure. Lângă aciasta trebuie a hotărî țăranilor zilele pe săptămână în care ei să poată merge la pădure, pentru ca să strângă cusururile de lemn netreabnic, de cari ei au trebuință, ca atâta pădurarii cum și alergătorii lor să știe să păzească și să poată întâmpina toată stricăciunea ce s-ar putea întâmpla când ei să n-aibă știre. Afară de aceaste zile, niciun stăpân să nu fie pozvolit de a merge și a călca pădurea cu toporul sau într-alt chip, fără pricină. În imașurile ce or fi rânduit în codru și locurile de pășunat să nu fie slobod nice unui păstoriu și păzitoriu de vite a purta și a avea cu sine topor, ci pentru siguranța și apărarea despre lupi trebuie să poarte măcao⁷¹ (Stocke mit eisernen Ringen) ferecate cu fier și ascuțite, fiindcă ceale mai multe jupiri de copaci, tăeri de crengi, ciocărtituri și surceale tăiate din copaci, obicinuit să fac de dâșii și așa că și dând peste pagubă cu greu să pot afla și dovedi făcătorii și trage la căzuta pedeapsă.

Dărămatul pentru oi și capre. Osăbit de aciasta este și acel stricăcios obiciai, mai ales la munți, de darnă în vreamă de iarnă, pentru oi și capre, bradul și molidul și le aruncă de hrană. În păduri mari și numai la cea mai mare nevoie să

⁶⁹ [Zăcaș, adj., (pop.) bolnav.]

⁷⁰ [Potlogar, potlogari, s. m., persoană necinstită care înșală pe alții; pungaș, escroc, șarlatan, hoț.]

⁷¹ [Măciucă, măciuci, s. f., bătă lungă și grosă cu măciulic (ferecată) la un capăt.]

poate pozvoli dărămatul; dar iarăși numai într-acea parte de pădure, care la anul viitoriu este să să facă tăetură sau numai la locuri depărtate, unde să fie deosebit lemn strâmb și nebun de nimică, iar amintrelea cu tărie să să oprească și niciodinioară să nu să lase podanii de a întra și călca pădurile ceale mai de frunte cu scoposul acesta.

Greblatul mușchiului de pe copaci. Nu mai puțin obicinuiesc unii a grebla mușchiul de prin păduri, împreună cu frunzele căzute și a le împrăștia în grajduri în loc de pae de așternut pe subt dobitoace.

Aciasta este foarte de stricăciune lemnului mare ce se află în creăștere, fiindcă prin aciasta rămân goale rădăcinile copaciului și i să ia umezeala, care lui îi trebuie ca un gunoiu ce-l hrănește și peste aciasta să strică încă și mult lemn sau copăcei tineri cu zgăriatul și să batgiocuresc. Drept aciasta, greblatul mușchiului și a frunzii trebuie numai cu acel chipul să să pozvolească, ca frunzele și mușchiul numai de mai sus să să iae, iar nu până la partea cea mai de jos, pentru ca rădăcinile să poată totudeuna din destul rămânea acoperite, și aciasta, să înțăleage, numai la păduri înalt crescute, unde lemn de cel tânăr nu este.

Pontu[|] 7.

Poruncă de oprire pentru capre și oi

După cum toate crescăturile tinere, tăeturile de pădure sămănate și locurile care au lemn tiner, trebuie câțva ani să fie apărate și cruțate de toată pășunarea, aseamene este de trebuință ca [și] caprele, care sunt cel mai stricătoriu dobitoc de pădure, cu totul să să oprească de la pădure și nice să nu să pozvolească la locuri ca aceale unde de an în an să tae lemn și unde tăeturile pe o parte să samănă, iar pe altă parte să lasă pociumbii ca să sloboadă mlădițe și să facă de nou lemn, fiindcă acest soi de dobitoc să sue și să cațără în toate locurile, sare și peste garduri, cercându-și[i] hrană din mlădițele ceale tinere și frunză, care foarte le place. La munți, unde nu să poate pretutindene a se face garduri prinprejurul tăeturilor de pădure, unde s-a făcut sămănătură de lemn, sunt caprele cu atât mai primejdioase cu cât, în puțină vreme, botjocoresc o întreagă pădure de nou crescută. Ele rod jingașele și ceale mai de frunte mlădițe, și așa un copăcel, încă la începutul creășterii lui, să face strâmb, scoate crengi din jos și nu poate mai mult să crească în sus.

Pontu[|] 8.

Pentru sticlării, băile de fier și facerea potajului⁷² sau fierturile de cenușă

Cu cât sunt de folos alișveriș și tragerea banilor în țară sticlăriile, băile de fier și fierturile de cenușă, cu atâta mai cu mare socoteală și rândueală trebuie să să

⁷² [Potasă...

chivernisească⁷³, fără de a jărtfi în puțină vreme păduri întregi. Stăpânul pădurilor trebuie totdeauna și întru alișveriș ca acesta să aibă așa luare aminte, ca la hăznuiala pădurilor sale să nu treacă peste măsură sau să facă aceia ce poate pricinui mai multă chieltuială de lemn, mai multă pagubă decât dobândă și, cu vreme, o cu totul prăpădenie și pustiire pădurilor sale. Drept aciasta numai la acele părți de loc să pot pozvoli așezări de steclării, de băi de fier și de fiertură de cenușe, unde e îndestul lemn și alt alișveriș cu dânsul nu este, de grijă că, cu vreme, poate să urmeze lipsă. Dar și la aciasta trebuie rânduiala aciasta de pădure să să urmeze și să să păzască, adecă ca tot lemnul, trebuitoriu la lucrarea steclerii, fierului și cenușii, să să tae după cum s-a orânduit, să să care la vreme cuviincioasă, tăeturile să să lase iară să crească, dar nu după cum se obicinuiște a face dintr-însele poeni și a le preface în arături și fânațe.

Unde sunt băi de fier, atât pentru paza de foc cât și a nu zăhăi creșterea pădurii tinere, trebuie, pe cât a fi în puțință, să nu să pozvolească cărbunărie să să facă în locurile tăiatei păduri, ci să să rânduiască și să să dea afară locul unde nu poate să urmeze stricăciune; iară cărbunarii să să dea tare poruncă, ca, de nu s-a putea amintrilea și le va căuta a așeza cărbunăriile lor în mijlocul codrilor, atuncia și mai vârtos în vreme de vânturi mari, osăbit la munți unde uneori mari fortune și viscolituri să scomesc, cărbunarii să aibă în grijă și foarte să iae sama ca stolurile⁷⁴ cărbunăriei, cum sunt aprinse, să nu le deschiză vântul și să le împrastie ducându-le cu pară, din care să scomesc focuri și, după urmare, stricăciuni.

Pontu[|] 9.

Pentru pădurile târgurilor și a[le] săteanilor sau răzășești

Cea mai multă pustiire și stricăciune de pădure și fără orânduială și fără socoteală tăeturi de păduri, acolo să fac, în pădurile ce au de stăpâni târguri și sate. Fieștecare târgoveț și fieștecare sătean creade că ar avea o volnicită dreptate a putea tăia lemnul după plăcerea sa, fără de măsură, când și cât îi va plăcea, nu păzesc tăiat și să pozvolesc până și de a face după rădicarea lemnului din locurile unde s-a tăiat pădurea, pământuri, fânață și imașuri, arzând huciaguri⁷⁵ de copăcei tineri ce mai găsesc, și cu acest chip au căzut la pustiire mai toate pădurile, mai vârtos cele ce se află pe lângă târgurile ceale mai mari, unde fieștecare târgoveț sau sătean tae și duce lemn de vânzare la târg în toată vremea.

Ce după cum scoposul prenălțatei împărăteștii măriri nu este de a opri târgoveților sau săteanilor de a-ș[i] hăznuia pădurile, cu rânduială, mai vârtos că

⁷³ [*Chivernisi, chivernisesc*, vb., (inv.; tr.) a administra, a conduce.]

⁷⁴ [*Stol, stoluri*, s. n., (inv.) grămadă de lemne pregătite pentru a fi transformate în cărbune prin ardere înceată.]

⁷⁵ [*Iluceag*, huciaguri, s. n., (inv.) pădure mică; copăcei.]

scoposul merge numai și numai asupra dreagerii și ținerii în bună stare a pădurilor acestora, așa, pe de altă parte, merge scoposul și voiaște a sa împărâtească mărire a micșora pozveleniia de toată stricătoare și fără de rânduială tăierea de lemn. Drept aciasta să și poruncesc aceaste de mai jos următoare:

Întei. Toate pădurile aceale, care au târguri și sate de stăpâni, trebuie prin pădurari cu știință să să socotească și să să hotărască cât lemn de cherestea și de ars poate să să aibă din pădure într-un an, fiind pădurea în bună stare. Preste care măsură și samă, subt grea pedeapsa nicidecum să nu să poată păși.

Al doilea. Afară de luna lui dechemvrie, ghenarie și februarie, să nu să tae nicedecum lemn și la tăierea lemnului trebuie să să urmeze și să să păzască chipul și regulile ce s-au rânduit într-aciastă rânduială de pădure.

Al treilea. Cât va fi puțință, trebuie târgoveții și satele răzășești să să sălească ca să grijească pădurile lor și să le samene sau măcar să li se dea poruncă și să să facă ca tăeturile curățite să le fie în stare, ca să poată da iarăș[i] lemn. Aciasta să poate săvârși cu atâta mai bine când fieștecărui târgoveț și sătean, carele are parte în pădure, să să porunciască ca să strângă pe tot anul o samă de sămânță. Cu acest chip ei vor putea cu atâta mai bine sămăna și griji tovărășește tăeturile ceale curățite, cu cât o strângere ca aciasta de sămânță nu le face nicio cheltuială, afară numai o puțină ostăneală toamna, când ei și fără de aciasta n-au alt lucru, ostăneala care cu drept este să o facă, pentru ca să grijască de sineș[i] și de moștenitorii lor.

Al patrulea. Fiindcă târgurile acolo au rânduială de judecătorie, drept aciasta stăpânirea aciasta este datoare a priveghii la toate și a răportui nerânduelile ce s-or fi făcând. Maghistratul are datorie de a avea aciasta în purtare de grijă și a opri prăpădeniia pădurilor lor.

Al cincelea. Numai atunci să aibă voe târgoveții și satele, care au a[le] lor însăși păduri, de a putea vinde lemn, când pădurile lor să aibă lemn de prisos, și, după urmare, când să să poată tăia și duce lemn de vânzare, fără a să lăsa pe sineș[i] în strămtoreală de lemn de cherestea și de ars. Deci, când aciasta să nu fie, adecă când pădurea abia să fie pentru trebuința lor, atunci cu totul trebuie să să oprească de a tăia lemn de vânzare din pădure.

Al șaselea. Toate aceale noao lazuri și arderi de păduri, care sunt de stricăciune și piardere pădurelor, să poruncește cu tărie să fie oprite. Toate maghistraturile și diregătorii, care nu vor urma aceștii porunci sau carii vor trece cu vedea sau vor pozvoli peste porunca, să poruncește să fie trași la cuvânt de răspundere; așijderea și pentru alte tâmplări care să fac cu stricăciunea pădurilor.

Al șaptelea. S-au obicinuit târgoveții și țărani răzăși, din pădurile lor ce sunt mai aproape de târguri, a tăia de ars fără deosăbire lemnul cel mai frumos, a-l face despicăture și a-l căra la târguri, de foc. Aciastă foarte de stricăciune și împrăștiitoare pozvolenie trebuie de acum înainte a fi oprită și toate neajunsurile ce s-or face cu aceaste năduri să să nedensască cu nedeanse asezate prin patentă.

Pontu[1] 10. Pentru păduri besericești sau ctitorești

Această orânduială de codru să poruncească să să urmeaze și într-aceale păduri care sunt date de ctitorii besearicilor. Patronul besearicii să aibă a porunci cu aceste păduri, iar nu preoții besearicii. El însă este datoriu a urma, după cum să poruncească în rânduiala aciasta de pădure. Iar la aceale păduri besericești, unde maghistratul sau epitropii prind loc de patronii besearicii, acolo trebuie iarăș[i] maghistratul sau epitropii să aibă purtare de grije, ca să să păzască cu pădurile rânduiala ce s-a așezat, așijderea ei au a vinde dintr-însele lemn pentru folosul și binele besearicilor.

Pontu[1] 11. Pedepse rânduite și așezate pentru stricătorii și călcătorii de păduri

Peste măsură de multe sunt chipurile cu care podanii acolo pricinuesc stricăciunea pădurilor, pentru aciasta nice este cu puțință a le înșira toate, ce numai să dă aicia fieștecărui stăpân de moșie învățătură cum trebuie și până unde poate a pedepsi vinovății ca aceaste.

Întei: mai întei decât toate, trebuie el să înveațe și să spue podanilor lui toate aceale lechieli⁷⁶, neajunsuri și stricăciuni de pădure, care cu poruncă sunt oprite; și încă în tot anul de iznoavă să le înnoiască. Aciastă publicuire să-i facă bine să înțeleagă nerânduiala și stricăciunea, cum și vătămarea carea însuș[i] lor să pricinuiască, și așa, arătându-le pârintească tot chipul de stricăciune, să le dea de știre ca să să ferească de aceale, ca să nu cadă la pedepsele care urmează dintr-acealea.

Deci, aflându-să vreo stricăciune despre cineva, atuncia stăpânul moșiei trebuie, fiind trebuință să chieame de față după rânduială pe vinovații și să-i înfațaseaze cu pădurarii și alergătorii lor, ca să-i poată dovedi cu toată rânduiala de greșala și vinovăția lor. Și apoi, după cum a fi și paguba: de va fi podanul bine avut, să-l facă să plătească lemnul, după prețul de mijloc a[1] lemnului, și dându-i și tari înfruntări⁷⁷ și învățătură să să ferească, să-l sloboadă cu atâta pentru înteiăș[i] dată; iar, când să fie podanul sărac și să nu poată să plătească păgubirea, atunci trebuie el după paguba ce va fi făcut să să iae la lucru cu mâni, precum la tăiatul lemnului de stângin, la drumuri și curățituri a pădurii ori la alt lucru trebuincios pădurii aceia cãriia i-a făcut pagubă. Iar, când el al doilea sau al treilea rând va fi prins de străjari făcând păgubiri în pădure, atunci trebuie unul ca acela, lângă plata ispașiei⁷⁸ pagubii, cu bani sau cu lucru, peste aciasta să mai lucreaze spre pedeapsa

⁷⁶ [*Lechea*, s. f., (inv.) defect, cusur.]

⁷⁷ [*Înfruntare*, *înfruntări*, s. f., mustrare severă.]

⁷⁸ [*Ispașă*, s. f., (inv.) despăgubire plătită pentru stricăciunile făcute de vite într-un teren străin.]

pentru poftoreala⁷⁹ vinovăției lui. Când mai adevaseori să să prindă, atunci trebuie să să cearte și cu închisoare, dându-i de mâncare numai pâne și apă la închisoare.

Acei vinovați, carii cu răutate să pricinuiască aprindere de pădure și de acolo să să întâmple mari păgubiri, care ei să nu fie în stare niceodinioară de a plăti, unii ca aceia trebuie să să trimeată la directorii ținutului, ca să să osândească acolo la lucru robesc în public pe mai mulți ani.

Podanilor străini de pe altă moșie, carii ar intra și ar tăia sau ar călca pădurile a vreunui stăpân de codru, trebuie când ei să nu să știe a cărui stăpân sunt, ca să să poată acolo la stăpânul lor ceare îndestulare, pe unii ca aceștea trebuie a-i zălogi, adecă sau să li să iae topoarele sau, când a fi mai mare pagubă, să li se oprească carăle și boii și pân-atuncia să să ție, până ce prin mijlocirea stăpânului lor – carele trebuie cu căzuta rânduială a să pofti – să va plăti paguba. Stăpânul cel cu paguba poate, lângă plinire sau plata pagubii, să ciară ca să să și pedepsască ceva vinovatul, pentru ca să nu se mai facă călcări de pădure.

La întâmplări ca aceaste, trebuie mai întâi a căuta ca unii ca aceștea stăpâni de păduri să păzască o bună megieșie întru sine prin împrumute slujbe și ajutoriu unul pe altul, să ferească de păgubiri pe țărani lor, să-i ție la bună rânduială și cu tărie să le oprească acest fealiu de neajunsuri.

Însă pădurarii lor trebuie să să ferească, supt cea mai grea respundere, de bătai în tărie sau orice fealiu de pedeapsă și neajunsuri, fără știința stăpânirii lor, fiindcă prin aciasta sânguri ei să arată împotrivitori poruncii și să fac vinovați de vinovății în tărie făcute, care tare sunt oprite și, după urmare, să fac vreadnici și vinovați de pedepse.

După toate aceste, se dă mai nainte de știre și să poruncească tuturor stăpânilor de moșie, ori de care stare și rang să fie, să lase acea obicinuită negrijire, care ei arată la darea în orândă a moșiilor lor, lăsând fără socot arândătorilor acestor vreamealnici, carii caută numai folosul pentru vremi, toată voia să hăznuiască pădurile și să să folosască dintr-însele, pe cât vor putea arândătorii, carii caută să scoată ce au dat și să și dobândească cât ar putea mai mult, prăpădesc pădurile cu tot fealiul de chip.

Drept aciasta, de aice înainte, la fieștecare dare în arândă trebuie stăpânii moșiei, carii au păduri și dau în arândă moșiile lor, să aibă cea mai cu de-amăruntul luare aminte și în purtare de grijă, ca ei să nu pozvolească pe arândătorii lor la ceva mai mult, decât ceia ce să poate tăia din pădure, cu ținearea în bună stare a pădurii, și lângă aciasta să pue în contractul sau zapisul de arândă datoriia arândașilor de a griji pădurile și creșterea de lemn nou și să înveațe pe pădurarii lor ca ei să oprească pe arândători de la o tăiere de lemn peste rânduială și să aibă a înștiința aciasta pe stăpânii lor la vreame aciasta.

⁷⁹ [Poftorir...]

Pontu[|] 12. Tăietura pădurilor la munți

Fiindcă pân-aice s-au arătat numai chipul acela cu care pădurile, care sunt la șes, trebuie să să tae, să să hăznuiască și să să ție în bună stare, deci acum este de trebuință a arăta chipul cu carele la munte trebuie să să tae pădurea, pentru dăosăbirea ce este la oarecareș[i] lucruri și mai vîrtos și pentru neorânduialele reale și de păduri stricătoare obicinuiți ce să lucrează și cu pădurile de munte, unde multe mii de copaci să prăpădesc cu nesocotita și fără de rânduială tăiere de lemn. Căci nimică nu este mai de stricăciune decât când la munți mari, fără a fi rânduie locuri anume de tăeturi, să să tae lemn ici și colea, și apoi să să prăvălească de pe costișe în jos sau să să care afară cu boi. Și, prăvălindu-l în jos și cărându-l cu boi, să prăpădesc multe sute de copaci pentru un, și așa, încet-încet, codruri întregi să prăpădesc din pricina celei mai reale economii.

Munții de acolo, carii cea mai mare parte sunt cu păduri, să împart în trei fealuri: în munții mai mici sau poale de munți, în munți de mijloc și munții Carpatului sau Tatrii.

Munții mai mici sau podgorie⁸⁰ sunt mai mult acest fealiu că în pădurile lor să poate mai pretutindenea umbla cu carul și tot lemnul să poată scoate cu boii: drept aciasta, într-acești munți nu este nicio deosăbire la curățirile tăeturilor și la sămănatul locurilor golite de lemn, de ceaia ce s-au zis mai sus de pădurile de șes.

Dar munții de mijloc și munții Carpatului sau cei mai înalți și mai în fund au cu totul o altă stare de munte, fiindcă într-înșii ori că cu totul nu e cu puțință de a căra lemnul cu vită, ori că deși va fi la puțință, dar peste mână de greu, și așa lemnul căpătat cu acest chip niceodată nu poate să plătească chieltuiala, care cu dânsul mai nainte trebuie să să facă. Dar și la aciasta, precum în toate alte lucruri, înțălpăciunea ziditoriului a purtat de grijă ca și aceale păduri care să află în cei mai mari munți și în ceale mai adânce văi să nu fie în zadar, ci să slujască spre treaba și folosul oamenilor. Ea au deschis în locuri ca aceale izvoară de ape de-a pururea curgătoare și dintr-însele au făcut râuri care împart munții și care aflării omenești ceii osârduitoare dau amănă mijlociri, chipul și folosul de a putea cu ajutoriul lor dobândi lemnul care să află pe îmbe părțile lor și a-l aduce, plutindu-l pe apă multe mile de loc cu chipul cel mai ușor, care lemn, când să nu fie chipul acesta, ar fi cu neputință de a-l câștiga sau și câștigându-l ar fi fără de folos pentru mare chieltuială. Drept aciasta, la tăierea de pădure în munții de mai sus numiți, ce au o stare ca aceeaia, trebuie a lua sama la doao lucruri:

Întei, de să află prin văi, râuri așa îndestulate de ape, pe care taiatul lemn să să poată pluti, coborî și duce la loc.

Al doilea, când să nu fie ape, de este cu puțință a scoate lemnul cu vite, fiindcă sunt locuri ca aceale, unde măcar că să află văi, dară sunt foarte strâmpte,

⁸⁰ [Podgorie podgoriile f. (fau) regiune de la poalele unui munte sau ale unui deal.]

pietroase și stâncoase, care nice cu un feliu de înjugătură nu este cu puțință a să călca; cătră aceasta izvoarele lor sunt foarte slabe și obicinuesc a să usca în grabă. Iarăși alți munți sunt care de multe ori au cel mai bun lemn și cea mai frumoasă pădure, de n-au nicio apă, ci după topitul omătului să usucă, și așa lemnul lor nice să poate pluti pe apă, nice căra cu vită. Obicinuit sunt aceste doao pricini la munții cei de cătră mijloc și cei înalți, adecă că ceale mai mari văi au mai adeaseori îndestulate ape și, după urmare, râuri pe care poate pluti lemnul; iară văile ceale mai îndosite, deși au izvoare, dar foarte slabe, or[i] că n-au nici ca cum.

Deci, ca lemnul ce stă acolo să poată lua și avea, trebuie a găsi alte chipuri, care mai jos la locul lor să vor arăta.

*La întâiul peristas*⁸¹. Când starea lemnului să fie acest fealiu de au pădurile, râuri de plutit lemnul și să poate de îmbe părțile lăsa lemnul tăiat pe ape, atuncia trebuie tăeturile pădurii (precum s-au pomenit la pontul 1-tei) să să rânduiască după cum va fi starea pădurii. Dar la tăierea pădurii trebuie aciasta să să păzască, ca tăierea pădurii să porceadă din vale și să meargă în sus, păzind rând drept, pentru ca nu cumva, făcând rândul strâmb, lemnul ce să porneaște în jos să lovească în pădurea ce stă și să sfarme mulți copaci stătători, care să tâmplă când rândurile să nu fie drept însemnate. Deci așa să înceapă den jos a să tăia lemnul, adecă de la o lature de rând cătră altul, așa ca vârful copacilor să cadă în jos, și cu acest chip vin copacii culcați rânduri unul lângă altul. La tot rândul de tăiere de copaci să să și tae crengile și apoi iarăși de iznoavă alt rând de copaci să să oboare, și așa să să urmeaze până ce va ajunge în vârful sau spinarea muntelui, după cum ar fi însemnat locul până unde să să tae pădurea.

Dar, fiindcă lemnul cel de plutit obicinuit să tae în luna lui mai până la sfârșitul lunii lui iulie, pentru aciasta trebuie îndată cu tăiatul creangelor să să curețe și de coaje lemnul oborât, din pricină ca cu atât mai ușor să să poată duce în jos de-a prăvălacul.

Târziu, toamna, când pământul este bine înghețat, trebuie lemnul cel tăiat să să sloboadă în vale; să înceapă din deal cu aruncatul în jos, pentru ca butucii cei mai de sus să meargă până-n vale peste cei de jos și apoi în vale să să facă grămăzi, și primăvara mai nainte de ce se pornesc apele să să leage plute și să să plutească până la locul unde este de dus.

Slobozirea sau aruncarea lemnului în vale de pe costișurile munților să face pentru aceaia târziu, toamna, fiindcă iarna, din pricina omătului mare ce cade la munți, este acest lucru cu mare nevoie și uneori nice poate să să facă.

Plutele lemnului trebuie totdeauna să să facă după cum a fi și apa de multă și după largimea părăului, adecă numai atâtea lemne trebuie să să leage plută la un loc câte să poată mearge pe apă, fără primejdie. Pentru lesnirea și îndemânatul plutitului să obicinuiască stâncele sau pietri mari ce să află în ape a le sfărâma și a le zbura cu praf de pușcă și așa a face râul neated, prin care să dobândească că să

⁸¹ [Peristas...]

pot lega zece și mai mulți butuci la un loc pă apă, plută, unde mai nainte abia șasă butuci putea să să dea plută pe apă.

La al doilea peristas. Foarte rar să tâmplă ca la munți să nu să afle văi ca aceale, care nici apă n-au, nice cu vite nu să pot umbla. La una ca aceeaia sâlința omenească au aflat în chip, care acolo în țară nu este cunoscut, dar cu atât mai mult în alte țări să obicinuiască la mari și de treabă lucruri cu mult folos, și prin chipul acela să duc multe mii de butuci din ceale mai adânce văi și din ceale mai neumblate locuri, la văile ceale mai mari și la ape ducătoare de plute. Deci, fiindcă chipul acesta în sine este foarte prost, dar folosul lui ține mulți ani, pentru aciasta, pentru stăpânii de codru de acolo care au păduri în munți, este cu atâta mai de trebuință și mai de folos chipul acela, cu cât ei prin acela vor putea fi în stare din codrii lor cei mari a putea trage folos și în munți mari și a nu lăsa din an în an să putrezească, mai vârtos că ei totdeauna obicinesc a tăia mai întei pădurea ce să află mai aproape, și așa nu tae pădurile lor după rânduială, căci după rânduială trebuie totdeauna mai întei pădurile ceale mai depărtate a le tăia, a le sămăna și a le face iarăș[i] să rodească pădure, și apoi să tae pădurile ceale mai aproape. Când să nu să urmeaze așa, atuncia trebuie, la vream de nevoe de lemn, mii de greutăți să fie, adecă când atuncia întei să să înciapă a să tăia din pădurea cea mai depărtată sau care să află în munți îndosiți ca aceștea, după ce pădurea ce s-a aflat mai aproape cu totul să să fi tăiat. Deci, dar pentru ca să să poată câștiga și acest lemn care să află, după cum mai sus s-a arătat, în locuri greale neumblate, trebuie să să facă un chip de jgheab din patru, cinci sau șasă necioplți și întrulocați⁸² copaci sau leamne groase, din care leamne doao sau trei ceale mai groase să vie pe dedesupt, iar de pe îmbe părțile să vie sau să să puie câte unul, cel mult doao. Aceaste jgheaburi să chiamă slobozituri de lemn și merg de-nceputul văii până la sfârșitul tăeturii deolaltă, și pe tot anul trebuie, după cum să mearge cu tăetura înainte și ele, adică jghiaburile, să să lungiască. Aceaste jghiaburi le fac uneori cu podiș, mai vârtos acolo unde începe deschiderea văii.

Pe aceaste jghiaburi, în vream ce ține frigul și mai bine noaptea, pe lună, să lasă în gios lemnul ce zace de îmbe părțile oborât unul după altul, și așa cu o aruncare să duc lemnul în puține cuvinte până în vale la acel loc unde să poate lega în plute și duc pe apă în jos. De va avea cea vale izvoare sau mici râuri, apoi foarte bine să face ca jghiaburile aceale să să ude cu ape, care înghețând pe dânsle ușurează și iuțească meargerea lemnului în jos. Cu acest chip să slobod dintru o vale, chiar când să ție doao ceasuri locul, multe sute de butuci într-o zi, și așa să duc la locul rânduit. Nu are vreun mare meșterșug facerea acestor jghiaburi, și fieștecare cioplaș de lemn, căruia numai o dată să să areate chipul cum să închiiae, cum să pun și cum să lungesc aceale jghiaburi, va putea prea ușor să înțaleagă.

Aciasta numai este deosăbire la așăzarea tăeturilor de pădure, că încă într-aceale văi, unde acest fealiu de jghiaburi vor fi de trebuință, acolo trebuie de pe

⁸² [Introducere în...]

